ГЕРОЙ АНАСЫ:
«Мин аны кечкенәдән «бисмилла» әйтеп үстердем»

> 3

КУРКЫНЫЧ КУРЧАКЛАР
Россиядә уенчыкларның балалар психикасына зыян салу-салмавын да тикшерәчәкләр

> 3

ЯЗУЧЫ ФИКЕРЕ
«Эш синең кәҗә тәкәсе булуыңда түгел. Эш синең хәл-көренешләргә хуҗа була белүеңдә»

> 5

МИЛЛИ АККОРД
«ВТ»ның Татарстанда яшәүче халыкларның милли уен кораллары турында махсус проекты

> 8

ВАТАНЫМ ТАТАРСТАН

1918 елның 12 мартыннан бирле чыга | ИҖТИМАГЫЙ-СӘЯСИ ГОМУМТАТАР ГАЗЕТАСЫ | № 112–113 (29079–29080) | Сишәмбе | 8 август | 2023 ел

Газета 1968 елда Хезмәт Кызыл Байрагы ордены белән бүләкләнде

www.vatantat.ru
/vatanimtatarstan
/t.me/vatantat

4604609 000131

Зөһрә САДЫЙКОВА

Вазгыять

БАЛЛЫ ЧОР

Җәйнең иң тәмле һәм умартачылар өчен иң кызган чоры. Һавага башларны әйләндерерлек бал исе таралган. Тик быел умартачылар балның аз булуын әйтә. Аз булгач, бәяләре дә кыйммәтрәк булачак, димәк. Бал хаклары күпмегә арткан? Без шуны белештек.

– Умартачылар ел да бал азлыктан зарлана инде. Тик быел, чыннан да, бал аз, – ди Чирмешәндә яшәүче умартачы Шәүкәт Хәйруллин. – Чөнки, беренчедән, яз иртә килде дә, чәчәк аткан агачларны май һәм июнь башындагы кыраулар сукты. Алмагач, чия, слива уңышы булмады. Икенчедән, юкәләргә суык тиде. 50 проценты бөтенләй чәчәк атмады. Моннан тыш, ефәк күбәләге агачларга зур зыян салды.

Тәҗрибәле умартачы әйтүенчә, иң сыйфатлы булып саналган юкә балы, аз булса да, бар. Чәчәк балының уңышы да башка еллар белән чагыштырганда начар.

– Хәзерге вакытта кортлар көнбагыш һәм карабодай балын туплый. Алар мул булырга тиеш. Рапс балы да яхшы. Ләкин тулаем бал уңышы турында сөйләшсәк, табыш 60 проценттан артмас шикелле. Кешеләр һаман көтә әле, булыр, тагын суыртырлар, ди. Ләкин аласы булсалар, хәзер алып калырга кирәк. Быел бал аз. Башка елларны кая куеп бетерергә белмәсәк, быел суырткан бере сатылып бетеп бара, – диде ул.

Умартачылар әйтүенчә, бал кайдан гына җыелса да, файдасы бик зур.

– Үзем барыннан да бигрәк юкә балын яратам. Миңа иң тәмлесе шул. Берни дә кушылмаган булса, ул аксыл төстә була. Ләкин кайвакыт чәчәк яки карабодай балы да кушылып китәргә мөмкин. Андый чакта бераз карала. Ә иң файдалысы – чәчәк балы. Чөнки умарталар нинди генә төр чәчәкнең нектарын җыймый бит, – диде Шәүкәт Хәйруллин.

НИЧЕК АЛДАНМАСКА?

- Беренчедән, балны белгән, таныш умартачылардан алырга тырышыгыз. Сыналган кешедән алсагыз, оттырмассыз.
- Өлгергән бал куе, иртәрәк суыртылганы сыек була.
- Тәмле бал, кабып карагач, тамакка утыра һәм әчкелтем тәм калдыра.
- Калак белән алып, сузып караганда, чын бал өзелми. Сузылучан була. Калакта беткәч, өзелә, әлбәттә, тик анда да яхшы бал өзелгән урыннан өскә менеп китәргә тиеш.
- Кашыктан кире төшергәндә, сыгылмаланып, тартылып ала.
- Бал төсенә дә аптырарга кирәкми. Карабодайныкы – кара, юкә һәм донникныкы ачык төстә була. Ләкин чын юкә балы гына булмаска да мөмкин. Юкә белән чәчәк балы да кушыла ала.
- Балны кабап караганда, түмәнә генә алдана күрмәгез. Халык телендә «кытай балы» дип йөртелгән ризыкка төрле тәмләткечләр кушыла.

Гаилә архивыннан

«Сыйфатлы булса да, балның бәясен күтәреп булмый», – ди Нурия Зарипова.

Һәр балны җыюның үз вакыты бар. Әйтик, кортлар башта чәчәк балын җыя, аннан соң юкәнекен. Аннан соң рапс, көнбагыш һәм карабодай кырына очалар. Көнбагышның вакыты кыска. Карабодай исә бер айга якын чәчәк ата. Умартачы әйтүенчә, башта кортларның «разведчик»лары китеп, кайда нәрсә барлыгын карап кайта. Аннан соң очу хәрәкәтләре белән (башларын, койрыкларын җилпеп) башкаларга шул урыннарның координатларын бирә. Безнең якка хас бал кортлары – урта рус кортлары. Алар усал, ләкин юкә балын алардан да оста җыючы юк икән. Аларның сый җыя торган борыннары да озынрак була, ди.

– Балны түмәнә карап алырга киңәш итәм. Кәгазьдәге анализларга да бик үк ышанып бетәргә ярамый. Анализ балны чиста дип күрсәтергә, ә тәме булмаска мөмкин, – ди Шәүкәт Хәйруллин.

Кукмара районының Пычак авылында яшәүче Таһир Бариев та быелгы уңышның бик сөендермәвен әйтте. Юкә балы узган ел уңышының өчтән бер өлешен генә тәшкил итә.

– Әгәр бөтен республика буенча карасак, кайда баллы культуралар чәчелгән, шунда уңыш яхшы. Рапс, көнбагыш күп утыртылган җирләрдә бал күп. Әйтик, Мөслим, Актаныш районнарында. Башка елларда бал бәясе арзан иде. Быел 1500 сумнан башлап 2000 сумга кадәр. Рапс балын умартачылар ике-өч атнада сатып бетерергә тырыша, чөнки ул тиз утыра. Бәясен дә арзанрак куялар. 1000–1300 сумга саталар. Юкә балы чыгымлырак. Без умарталыкны язын бер җирдә тотабыз да юкә чәчәк ата башлар алдыннан урманга алып барабыз. Юкә ун көн чәчәк ата. Шул вакыт эчендә умарталыкны төрле җиргә күчереп йөртергә кирәк. Юкә балының өсте ак элпә белән каплана, глюкоза аерылып чыга. Өлгереп җитмичә аертылган балның суы күп булырга, саклауга ярамаска мөмкин. Шуңа күрә андый очракта аз-аз гына алырга киңәш итәм, – диде ул.

БАЛ БӘЯСЕ (3 ЛИТРЛЫ БАНКА):
Юкә балы – 1800–2000 сум
Карабодай балы – 1600–1800 сум
Чәчәк балы – 1500 сум
Рапс балы – 1000–1300 сум

Бариевлар исә юкә, чәчәк балларын аерта.

– Соңгы елларда халык, аңлап, балның чын икәнен карап ала башлады. Элек: «Бал – бал инде ул», – дип алалар иде. Аннан соң, халык хәзер аз-азлап алып карарга ярата балны. Ошатса, кабат килә. Бал икмәге (перга), серкә (пыльца), балавыз да бик файдалы. Аларын да алып бетереп баралар, – ди ул.

Лаеш районының Кече Елга авылында яшәүче данлыклы умартачыларга – Зариповларга да шалтыраттык. Алдагы әңгәмәдәшләребездән аермалы буларак, Нурия ханым юкә балының күп булуын әйтте.

Ахыры 2 нче биттә >

Хәрбиләргә – фатир

Ел азагына кадәр Казанда хәрби хәрәкәтләр ветераннарын һәм гомуми авырулар буенча инвалидларны торак белән тәэмин итү төгәлләнергә тиеш. Шәһәрнең Торак сәясәте идарәсе башлыгы Ренат Шәмсетдинов әйтүенчә, 2006 елдан бирле Казанда Татарстан башкаласында яшәүче 333 хәрби хәрәкәтләр ветераны һәм физик мөмкинлекләре чикләнгән 802 кеше субсидия хисабына торaклы булган.

Аның сүзләренә караганда, соңгы ярты ел эчендә әлеге категориядәге 42 кешегә 97 миллион сум чамасы субсидия бирелгән. 37се торак сатып алган да инде. Бишесе әлегә фатир сайлый. Бөек Ватан сугышы ветераннары һәм аларның гаиләләре дә торак мәсьәләсен шул рәвешле хәл итәргә мөмкин. Бүгенгә мөрәҗәгать итүчеләрнең барысы да куышлы булган, чират юк.

Тукымасы нинди?

Киләсе ел азагында Россиядә мәктәп киеменә дәүләт стандарты кертелә. Роскачество мәгълүматлары буенча, ата-аналар һәм балаларның 72 проценты мәктәп формасын хуплап чыккан. Шул ук вакытта 51 проценты бердәм стильгә каршы, 19 проценты мондый киемнән катгый төстә баш тарткан.

Росстандарт җитәкчесе Антон Шалаев әйтүенчә, дәүләт стандарты мәктәп киеменең һәркем өчен бер үк төсле, бер үк тегелешле булырга тиешлеген аңлатмый. ГОСТның максаты башкача: беренчедән, мәктәп формасын гадәти киемнән аеру, икенчедән, тукымасының сыйфат стандартларына җавап бирүе. Укучыларның киеме һава үткәрүчән, уңайлы, бөтерчекләнми торган, нык тукымадан тегелгән булырга, төсе уңмаска, һава торышына туры килергә тиеш. Киемнең нинди төстә, нинди тегелешле булуын, гомумән, форманы кертергәме-юкмы икәнен мәктәпләр үзләре хәл итәчәк, ГОСТ бары тик тукыманың сыйфатына гына кагылачак.

Үзгәрешсез калган

Июль аенда Татарстанда барлыгы 6079 эшсез (0,3%) теркәлгән. Узган ай күрсәткече июньдәгечә (6084 кеше) калган диярлек.

Хезмәт, халыкны эш белән тәэмин итү һәм социаль яклау министрлыгы хәбәр иткәнчә, июльдә эшсезлекнең иң югары күрсәткече Түбән Кама, Югары Ослан һәм Саба районнарында теркәлгән. Ә иң түбән күрсәткече – Ютазы, Лаеш һәм Минзәлә районнарында.

Май аенда исә республикада эшсезлек дәрәҗәсе 0,31% булган.

Сәламәтлек

Күз хәстәрен җәйдән күрәсе

Прививкалар хакында халыкны алдан кисәтергә кирәк. Роспотребнадзор җирле хакимияткә 1 октябрьгә кадәр халыкка вакцинация турында аңлатырга, эпидемиологик вазгыятькә әзерләнергә кушты.

Көзгә аяк басуга, тормышыбызга төрле чирләр дә әйләнеп кайта. Грипп, ОРВИ, коронавирус, дисеңме. Организм аларга каршы нык торсын дисәң, алдан хәстәрен күрергә куша Роспотребнадзор белгечләре. Бу – халыкка да, медицина оешмаларына да әйтелгән сүз. Мәсәлән, 1 октябрьгә кадәр төбәк җитәкчеләренә барлык медицина оешмаларының вируслы инфекцияләр күтәрелеше чорына әзерлеген тикшерергә кирәк булачак. Ихтыяҗ туса, өстәмә ятакларны кайда урнаштырасы, эшне ничек көйлисе – барысын да алдан белеп тору кирәк.

КӨЗЕН НИНДИ ЧИРЛӘР УЯНА?
- ✓Бронхит
- ✓Нерв системасына бәйле чирләр
- ✓Буыннар сызлавы
- ✓Аллергия
- ✓Депрессия
- ✓Ашказаны җәрәхәте (язва)

НИЧЕК САКЛАНЫРГА?
- ✓Һава торышына туры китереп киенергә.
- ✓Иртәнге ашны ашарга.
- ✓Витаминнар эчәргә.
- ✓Кулларны сабын белән юарга.
- ✓Озак йокларга, ял итәргә.
- ✓Үз-үзеңне кайгыртырга.

ru.freepik

Сырхауханә, хастаханә, ФАП, клиник лабораторияләрнең дә бернәрсәгә ихтыяҗы булмаска тиеш. Аларның алдан ук тест, вируска каршы дарулар, дезинфекция, саклану чаралары белән тәэмин итеп куелган булуы шарт.

Көзен Россиядә халыкның өчтән ике өлешенә иң киң таралучан вируслардан прививка ясарга ниятлиләр. Роспотребнадзор белгечләре сүзләренчә, гриппка каршы прививканы төбәктә яшәүче халыкның ким дигәндә 60 проценты ясатырга тиеш. Хроник чирләре булганнар, өлкән буын вәкилләрен бигрәк тә игътибар үзәгенә аласы.

Зур шәһәрләрдә яшәүчеләргә дә прививкалар әһәмияте хакында искә төшерү сорала. Белгечләр әйтүенчә, прививка популяцион иммунитет булдырырга ярдәм итә. Вакцинация чирдән тулысынча сакламый анысы. Тик прививкасы булган кеше чирне җиңел уздырып җибәрәчәк.

Сүзгә-сүз

tatarstan.er.ru

Әлфия КОГОГИНА, Россия Дәүләт Думасының Кече һәм урта эшкуарлык комитеты рәисенең беренче урынбасары:

Санкция һәм башка кыенлыкларга карамастан, кече һәм урта бизнес вәкилләре саны артты. 2016 елдан кече һәм урта эшкуарлык субъектлары саны җиде процентка үсте. Хәзер илдә 6 миллионга якын кече һәм урта предприятие исәпләнә, шул ук вакытта бу өлкәдә эшләүче россиялеләр саны 30 миллионга җитте. Шуларның 8 миллионнан артыгы – үзмәшгульләр.

(«Парламентская газета»дан)

ГАДҖЕТЛАРГА БӘЙЛЕЛЕК

«SuperJob» порталы Россиядә яшәүчеләрдән: «Сез гаджетларга һәм интернетка бәйлеме?» – дип сорашкан. 45 проценты бу сорауга «әйе» дип җавап биргән.

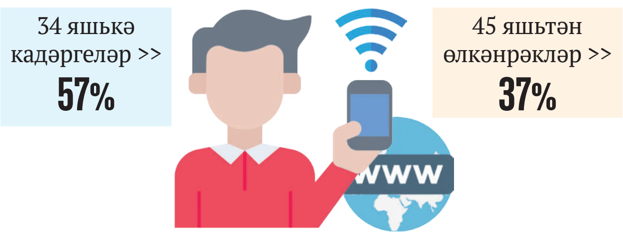

Эссе август

Август аенда илнең 10 төбәгендә чамадан тыш эссе булачак: һава температурасының +40…+43 градуска кадәр күтәрелүе көтелә. Бәхеткә, Татарстан бу төбәкләр исемлегендә юк.

Гидрометеоүзәк башлыгы Роман Вильфанд әйтүенчә, Краснодар краенда, Әстерхан, Волгоград, Ростов, Белгород, Курск, Орел, Рязань, Тамбов өлкәләре һәм Ставрополь краенда бик нык кыздырачак.

Республикада август ае чилләдән башланып китте: беренче көннәрдә һава температурасы +36 градуска кадәр күтәрелде. Метеорологлар белдергәнчә, республикада тотрыксыз һава хөкем сөрәчәк, табигать афәтләре булырга мөмкин. Моннан тыш, синоптикларның башлангыч фаразына караганда, Татарстанда кыш җылы киләчәк.

Рәшит ФӘТХРАХМАНОВ

Дөньяда

АФРИКА СУГЫШКА ӘЗЕРЛӘНӘ

Үткән атна бөек тарихи вакыйгаларның алшарты булырлык тектоник үзгәрешләр башланып килүен хәбәр итте. Җиддәдә (Согуд Гарәбстаны) 42 ил вәкилләре Россия – Украина конфликтын туктату мәсьәләсен тикшерергә җыелдылар. Саммитта Украинаның тынычлык планы каралырга тиеш иде. Киев, сөйләшүләрне башлау һәм тынычлык урнаштыруның төп шарты итеп, Россия гаскәрләрен 1991 елгы чикләргә чыгаруны куя. Мәскәү моның белән килешми. Шуңа күрә сөйләшүләр өстәле янына Россия вәкилләренең чакырылмавы гаҗәп түгел. Саммит шимбә-якшәмбе көннәрендә булып узды, аның беренче нәтиҗәләре мәгълүм инде, әмма без аларга бу язмада тукталмыйбыз. Махсус язма әзерләргә ниятлибез, чөнки Җиддә очрашуы – сәхнә артында барган бик катлаулы уеннар нәтиҗәсе, аның әһәмияте игълан ителгәннән зуррак. Махсус анализ таләп итә. Шуны гына әйтә алабыз: әлегә Россия өчен куркыныч берни дә юк. Кремльдә саммит барышын күзәттеләр, әмма бернинди дә кискен белдерүләр ясамадылар.

Африкада төбәк конфликты төенләнә. Нигердагы дәүләт түнтәрелеше илләр арасында сугыш башланып китүгә сәбәп булырга җыена. Көнбатыш Африка илләренең икътисадый берләшмәсе (ЭКОВАС) бер атна элек фетнәчеләргә бәреп төшерелгән Президент Мөхәммәд Базумны кире хакимлеккә кайтаруны таләп иткән ультиматум куйган иде. Ультиматум срогы чыкты, таләп үтәлмәде. Нигер бик көчле икътисадый блокада шартларында яши, әмма гыйсъянчылар сугышка әзерләнә. Франция үз хәрби базасын илдән чыгарудан баш тарта, яңа хакимиятләр исә европалыларның табан ялтыратуларын таләп итә.

Африка илләре коалициясе сугыш башларга ниятләсә, көчләр чагыштырмасы мондыйрак: Нигерия армиясе 160 меңнән 215 меңгә кадәр сугышчыдан тора, Нигерның 5 меңнән 10 меңгә кадәр сугышчысы бар дип исәпләнә. Нигериядән тыш, коалициядә Кот-д'Ивуар, Бенин һәм Сенегал гаскәрләре булыр дип уйланыла. Әмма Нигерны Мали һәм тагын берничә күрше ил яклый. Малидагы «Вагнер» хосусый хәрби компаниясе консультантларының да Нигерга килүе хакында хәбәрләр бар. Кыскасы, хәрби конфликт башланса, артында көнбатышлылар һәм «Вагнер» торган күпсанлы көчләрнең үзара бәрелеше килеп чыгу ихтималы бар.

Нигер фетнәсе Европада яңа энергетик кризис китереп чыгарырга мөмкин, чөнки Франциягә уран озату тукталды. Башка базарлардан атом ягулыгы табу авыр, чөнки уранны казып чыгардың да озаттың гына түгел, ягулык хәленә китергәнче эшкәртергә кирәк. Артта калган бер Африка илендәге сәяси җир тетрәү дөньякүләм цунамига әйләнә ала. Мәнфәгатьләр конфликтының бу юлы да катлаулы нәтиҗәләр белән төгәлләнүе бар. Нигер фетнәчеләре илнең һава киңлекләрен ябуларын һәм һәрбер басынга куәтле, кискен җавап бирәчәкләрен игълан иттеләр инде.

Россиядә

НЕФТЬ ДОЛЛАРЛАРЫ КАЯ КИТӘ?

Россиядәге икътисадый хәлнең ни рәвешле булуын безгә доллар курсы күрсәтә. «Кара алтын»га бәяләр җитди үсүгә карамастан, доллар курсы үткән атна ахырында 96 сумга җитте. Кыйммәтле доллар бюджет өчен һәм экспортлаучылар өчен күктән төшкән бәхет кебек ул. Июль аеның нефть-газ керемнәре үткән елның шул чоры белән чагыштырганда 5 процентка артып киткән әнә. Исегезгә төшерәбез: 2022 ел июлендә доллар бәясе 58,2 сум булган. Быел август аенда Финанс министрлыгы бюджетка өстәмә рәвештә 73,2 миллиард сум нефть-газ керемнәре алырга планлаштыра. Әмма илдә яшәп килүче бюджет кагыйдәсе финанс хакимиятләреннән өстәмә углеводород керемнәрен валюта сатып алу өчен тотарга мәҗбүр итә. Нефть бәясе күтәрелү казнага бик булышмый. Белгечләр, «Нефть долларлары кая китә?» дигән сорауга җавап эзли башлагач, төп гаепне бюджет кагыйдәсендә күрәләр.

Үткән атна Россиянең нефть экспортына яңа афәт янавын күрсәтте. Илнең нефть экспортының 40 проценты Кара диңгез портлары аша башкарыла. Мәскәүнең «ашлык килешүе»н өзүенә һәм Украина портларына юнәлүче корабларның һөҗүм объектына әверелү ихималы турындагы янауларына җавап итеп, Киев та шундый ук белдерү ясады. Россия портлары аша сәүдәне туктату белән куркытты. Украинаның хәрби-диңгез флоты юк диярлек, шул сәбәпле янау кесәдән йодрык күрсәтү ише генә булып тоелган иде. Тик украиннар, пилотсыз көймәләр белән Россия корабларына һөҗүм оештырып, хәлнең җитдилеген күрсәттеләр. Зур уңышка ирешә алмаулары мөһим түгел. Корабларның куркыныч астында булуы аларны иминиятләштерүне кыенлаштыра. Бу сәүдәне авырайтырга һәм туктатырга да мөмкин.

Киеренкелекне Әрдоган – Путин очрашуы хәл итәр кебек. Ике лидерның телефон әңгәмәсе андый очрашуның булачагын хәбәр итте. Төрекләр очрашу августта Төркиядә булачак дип өзеп әйттеләр. Кремль сүзчесе Песков әйтүенчә, очрашуның вакыты да, урыны да мәгълүм түгел. Путинның чит илләргә инде байтактан чыкканы булмавын исәпкә алсак, Песков белдерүе чынбарлыкка якынрактыр, мөгаен. Юк, төрекләр Путинны кулга алып, Гаагага озатмаячаклар, әлбәттә, чөнки Рим статусына кермиләр, Гаага суды карарларын танымыйлар. Шулай булгач, Әнкара күзлегеннән караганда, Путин халыкара җинаятьче түгел.

Ләкин Кара диңгездәге киеренкелекне йомшарту мөһим. Әрдоган Россия ашлыгын Кара диңгез аша экспортлау ягын каера. Көнбатыш дәүләтләре дә төрек лидерының бу катлаулы мәсьәләне чишәчәгенә ышаналар. Әнкара исә, ашлыкны төрек тегермәнендә тартып, Африкага он итеп озатуны ниятли. Россия ашлыгының да, Украина ашлыгының да зур файдасын күрергә омтыла. Төрек гарантиясеннән башка Кара диңгез аша дөнья базарларына чыгу кыенлаша һәм Мәскәү Әнкара белән уртак тел табар, дип ышаныйк.

САНЛАШУ КАЗАННАН БАШЛАНА

Kazan Digital Week – 2023

Казан сентябрь аенда берничә көнгә цифрлы технологияләр, фән, бизнес, мәгълүмат куркынычсызлыгы, инновацияләр турында фикер алыша торган мәйданчыкка әвереләчәк. Башкалада традицион Kazan Digital Week форумы көтелә. Белгечләр әйтүенчә, хәзерге шартларда аның әһәмияте тагын да артты. Быел форумга федераль статус бирелү дә – моңа дәлил. Әлеге чарадан ни көтәргә? «ВТ» форум хакында мәгълүмат туплады.

kazanexpo.ru

Нәрсә турында сөйләшәчәкләр?

Быелгы форумның төп тематик юнәлешләре инде билгеле. Болар:

- ✓«Акыллы» транспорт системалары;
- ✓Дәүләт идарәсендә цифрлы технологияләр;
- ✓Цифрлы индустрия;
- ✓Белем бирү тармагында цифрлы технологияләр;
- ✓Мәдәният тармагында цифрлы технологияләр;
- ✓Киберкуркынычсызлык;
- ✓Бизнеска җәлеп ителгән инновацияләр;
- ✓Сәламәтлек саклау тармагында цифрлы технологияләр;
- ✓Авыл хуҗалыгында цифрлы технологияләр;
- ✓Финтех экосистемасы (финанс хезмәтләрен күрсәтүдә инновацион технологияләр куллану).

Цифрлаштыру миңа кагылмый, дип уйлау ялгыш булыр. Фәнни алгарышлар, роботлаштыру, ясалма интеллект көнкүрешебезгә керде генә түгел, аерылгысыз өлешенә әйләнде түгелме соң? Әйтик, киберкуркынычсызлык, мәгълүматны саклау мәсьәләсе кем өчен актуаль түгел икән? Шул рәвешле фәнни һәм санлы технологияләр юнәлешендәге үзгәрешләр, яңалыклар турында сөйләшү форумны халык өчен дә кызыклы итә.

Форумның әһәмияте

Хәзерге вазгыятьтә Россия компанияләренең цифрлаштыру, программа тәэминаты өлкәсендә ихтыяҗы аеруча зур. Шуңа күрә Kazan Digital Week форумының төп бурычы – Россия базарында тәкъдим ителгән IT продуктларны күрсәтү һәм сату, аларга карата кызыксыну тудыру, куллану өлкәләрен барлау.

Быел узачак форумның тагын бер үзенчәлеге – пилотсыз оча торган аппаратлар (беспилотник) темасына игътибар бирү. Махсус хәрби операция алып барганда бу тема читтә калырга тиеш түгел, ди оештыручылар. Бу темага бәйле рәвештә вебинар һәм махсус хакатоннар да (кыска вакыт эчендә билгеле бер мәсьәләне хәл итү өчен продукт уйлап табу ярышы) узачак. Форумда хәрби һәм гражданлык авиациясе темалары да күтәреләчәк.

Чулпан ГАРИФУЛЛИНА

ФОРУМ – САННАРДА

Кайчан узачак?
2023 елның 20–22 сентябрь көннәре

KDW – 2022 нәтиҗәләре:

143 чара уздырылды

Цифрлаштыруга бәйле 10 юнәлеш билгеләнде

17,5 мең катнашучы (шуларның 4 меңе – онлайн)

133 оешма һәм компания күргәзмә тәкъдим итте

150 фәнни мәкалә язылды

Массакүләм мәгълүмат чараларында әлеге вакыйга турында 6000 материал әзерләнде.

Фикер

Айрат ХӘЙРУЛЛИН,
Татарстанның дәүләт идарәсен цифрлы нигездә үстерү, мәгълүмат технологияләре һәм элемтә министры:

– Бу елны узачак форумга 17 меңнән артык кеше килер, дип көтелә. Башка илләрдән катнашучылар саны артуга өметләнәбез. Ислам Хезмәттәшлеге Оешмасы һәм Бәйсез Дәүләтләр Берлеге илләре зур кызыксыну күрсәтә. Былтыр исә Россия төбәкләренең активлыгы сизелде. Вице-губернаторлар, министрлар килде. Аларны Казанда кабул итү – җаваплы эш, бу – төбәкләр арасында тәҗрибә алмашу бара дигән сүз.

Быелгы форумның көн тәртибендә Россиядәге IT продукцияне тәкъдим итү һәм сату тора. Быел Kazan Digital Week – 2023, федераль дәрәҗәгә чыгып, яңа үсеш юлына басты. Форумны әзерләү һәм үткәрү буенча федераль оештыру комитеты барлыкка килде, аны Россиянең цифрлаштыру министры Мәкъсут Шадаев җитәкли.

Солтан ЖАНКАЗИЕВ,
Транспорт инженерлары ассоциациясе президенты:

– Kazan Digital Week форумы – төбәкнең технологик үсешенә бәйле мәсьәләләрне тикшерү өчен файдалы мәйданчыкларның берсе. Мондый форумда катнашу, беренче чиратта, цифрлаштыру мәсьәләләре буенча фикер алышу мөмкинлеге бирә. Форум зур компанияләрне һәм әйдәп баручы экспертларны берләштерә, алар көн кадагында торган сораулар буенча фикер алышулар уздыра. Татарстан бик мөһим юлдан бара, иң яхшы технологияләрне сынау мәйданчыклары булдыра. Әйтик, Иннополис, «Алабуга» икътисадый зонасы.

Җир мәшәкатьләре

Укучыларыбызны кызыксындырган сорауларга җаваплар Росреестрның һәм Роскадастрның Татарстан Республикасы буенча бүлекләреннән алынды.

?Җир участогы алган идек. Анда гараж да бар. Әмма ул гаражга Күчемсез милекнең бердәм дәүләт реестрыннан (ЕГРН) өземтә юк, ягъни теркәлмәгән булып чыкты. Милеккә хокук турында документ кулда булганда, аны ничек теркәргә?

Әгәр гараж дәүләт кадастр исәбендә торса (ягъни аның кадастр номеры булса), аны теркәү өчен, күпфункцияле үзәк аша Росреестрга гариза биреп, 350 сум күләмендә дәүләт пошлинасы түләү дә җитә. Гараж кадастр исәбенә куелмаган очракта, техник план әзерләү өчен кадастр инженерына мөрәҗәгать итәргә кирәк. Аннан соң берьюлы гаражны кадастр исәбенә һәм дәүләт теркәвенә куяр өчен дә гариза яза аласыз. Мондый хезмәтләрнең бәясе шулай ук 350 сум.

?Җир участогы алырга җыенган идем. Мин, сатып алучы буларак, ул җир турындагы мәгълүматлар белән таныша аламмы? Мөмкин булса, эшне нидән башларга?

Күчемсез милекнең бердәм дәүләт реестрындагы мәгълүматларны теләсә кем соратып алырга хокуклы. Бары тик бу милекнең хуҗасы турындагы белешмәләр генә таратылмый. Әгәр дә милек хуҗасы «үзем турындагы белешмәләрне таратырга ярый» дигән урынга ризалык билгесе куйган булса, монысы да – мөмкин эш. Дәүләт реестрыннан сезне кызыксындырган объект турында характеристикалар тупланган өземтә алыр өчен, күпфункцияле үзәкнең теләсә кайсы офисына мөрәҗәгать итү кирәк.

?Фатирда кемнәр яшәгәнен, ничә милек хуҗасы барлыгын рәсми төстә тикшерергә мөмкинме икән? Сатып алу эшләрен башлаганда, бу бик мөһим бит. Уйламый-нитми йөрсәң, ярык тагарак янында утырып калуың бар.

Мондый белешмәне алырга мөмкин. Өземтәдә фатирдагы барлык милекчеләр дә күрсәтелә. Әмма милекче ризалыгын бирмәгән булса, аның турында шәхси мәгълүматлар күрсәтелми. Мондый өземтәләрнең бәясе кәгазь вариантта – 460 сум, электрон формада – 290 сум.

Күчемсез милек белән эш итмәгән кеше бик сирәк. Шуңа күрә тагын бер кат исегезгә төшерәбез. Аны яңартырга, өстәп корырга, сатарга, бүләк итәргә яки арендага бирергә уйласагыз, беренче чиратта милеккә хокукны теркәргә кирәк. Иң беренче адым итеп, объектны дәүләт кадастр исәбенә куегыз. Анда күчемсез милекнең характеристикалары – урнашкан урыны, мәйданы, адресы, билгеләмәсе һәм башка бик күп белешмәләр күрсәтелә. Аннан соң бу мәгълүматлар Бердәм дәүләт реестрына кертелә, ә күчемсез милеккә кадастр номеры куела. Шушы процедуралар эшләнгәч, дәүләт бу объектның барлыгын таный дигән сүз.

Фәния ӘХМӘТҖАНОВА әзерләде

Баллы чор

< Ахыры. Башы 1 нче биттә

– Безнең умарталык урманда урнашкан. Шуңа күрә кортларыбыз башлыча юкә һәм чәчәк балын җыя. Быелгы ел безнең өчен уңышлы булды. Юкә чәчәк ата башлаганда суык кебек иде. Ләкин бераздан көннәр җылытып җибәрде, эсселәтте. Юкә озак вакыт аралыгында чәчәктә торды. Шул сәбәпле бал күп җыелды. Тик, кызганыч, бүген аның бәясе бик үк тотрыклы түгел. Юкә балы хуш исле булуы белән аерылып тора. Иң яхшы баллардан саналса да, озак еллар инде аңа бәя күтәрелә алмый. 2015 елдан бирле шул бер хак тора. Халык шуннан да кыйммәтрәк бәягә алырга риза түгел, хәтта төшертмәкче дә булалар. Ләкин безнең инде үзебезнең сатып алучыларыбыз бар. Бер авыз иткән кешеләр сөенә-сөенә сатып ала, сораучыларыбыз күп. Сату белән авырлыклар юк.

Аның сүзләренчә, быелгы бал үзенчәлекле, чөнки бик тиз утырачак.

– Быел бал кортлары актив рәвештә бал җыйган чорда яңгырлар булмады, шуңа күрә бал тиз утырачак, куерачак. Ләкин бу балның сыйфатына һич кенә дә йогынты ясамый. Шуңа күрә сыек бал ашарга яратучыларга тизрәк алырга киңәш итәм, – диде ул.

Уңыш – 2023

ЗАРЛАНА БЕЛМӘҮЧЕ ХӘЙБУЛЛИН

ГЕКТАРЫННАН 62 ЦЕНТНЕР УҢЫШ АЛУНЫҢ СЕРЕ НӘРСӘДӘ?

Урып-җыю барышы белән кызыксынып, Лаеш, Алексеевск, Аксубай һәм Нурлат районы хуҗалыкларында йөргәндә дә басуларның төрлесен күрергә туры килде. Нәтиҗә ясап, шунысын өздереп әйтә алам: табигать шартларының чагыштырмача кырыс килүенә дә карамастан, барлык технология таләпләрен җиренә җиткереп башкарган хуҗалыкларда уңыш узган елга караганда кимрәк булса да, чагыштырмача югары.

Сүз дә юк, корылык басу-кырларга үз мөһерен басмый калмады. Әмма, безнең якларда әйтелгәнчә, әлеге дә баягы Сөләйман бабай таягы дигәндәй, бер-берсенә терәлеп үк торган кырларның кайберсендә уңышның күкрәп өлгерүе, ә янәшә кырларның мөшкел хәлдә булуының башка сәбәпләре дә бардыр.

Нурлат районының Зирекле авылы янындагы иген кырларын күргәч, тукталмый уза алмадык. Быел мондый басулар сирәк. Фермер Наил Хәйбуллин кырлары икән. Яздан алып бүгенгә кадәр кырларына санаулы тамчылар гына төшкән Нурлат районы басуында бу кадәр уңыш үстерү өчен, ниләр эшләргә кирәк икән? Күренекле шагыйрь Мөдәррис Әгъләмов язганча, «китә алмыйм, шуны белмичә».

Кырда эшләгән комбайнның туктаганын көтеп, яннарына бардым. Комбайнчы Салихҗан Мотыйгуллиннан бу кадәр уңышның сере нәрсәдә булуын сорагач, ашыга-ашыга кыр ягыннан килүче Наил ага ягына ымлап, кулын гына селтәде ул. Әнә үзеннән сорагыз, янәсе...

Тәҗрибәле механизатор урып-җыюга техниканы җентекләп әзерләсә дә, бу кадәрле тыгыз башакларга нинди тимер чыдасын! Фермерның запас часть кайгыртып чабуы да шуңа икән.

– Узган ел ял иткән пар җирләре бу. Яздан көзгә кадәр уналты тапкыр эшкәртелгән кыр, – диде ул.

Әллә ялгыш ишетәмме дип, кабатлап сорадым. Дөрес икән – нәкъ уналты тапкыр.

– Эшкәрткән саен тишелеп кенә чыккан чүп үлән белән җиргә ашлама керә. Язын, җәен, көзен яуган яңгырның тамчысына кадәр булачак уңыш файдасына эшли, – ди Наил ага.

Сораштыра торгач, тагын бер серен ачты: фермер орлыкның иң уңдырышлысын гына чәчә икән. Моның өчен орлыкчылык юнәлешендә эшләүче галимнәр белән киңәшә, югары нәтиҗә белән эшләүче фермерларның эш тәҗрибәсен кулланырга тырыша.

– Чәчкәндә орлыкны мөмкин кадәр күбрәк кулланабыз. Башта аркылыга, аннары буйга чәчәбез. Шуңа игеннәр тыгыз булып үсә. Ашламаны да быел гектарына 210 килограмм исәбеннән керттек, – ди Татарстанның атказанган авыл хуҗалыгы хезмәткәре.

Билгеле, быелгы һава шартлары белән гектарыннан 62 центнердан артык уңыш җыеп алу – чын-чынлап хезмәт батырлыгына тиң күренеш. Нурлат районында гына түгел, республиканың төрле төбәкләрендә дә бар андыйлар. Бернинди кыенлыкларга карамыйча, көнне төнгә ялгап эшләгәндә, нәтиҗәсе дә сөенечле.

Автор фотосы

Гадәттә, хуҗалыкларда булганда, зарлану сүзләрен дә еш ишетергә туры килә. Ашлама, ягулык-майлау материалларына, запас частьларга һәм башка кирәк-яракларга бәяләр һаман да күтәрелеп, авыл хуҗалыгында җитештерелгән продукциягә гадел бәя булмаганда, фермерларга аеруча кыенга туры килә. Проблемалар Хәйбуллин хуҗалыгында да хәттин ашкандыр, шәт. Әмма Нурлат фермеры зарлана торганнардан түгел. Киресенчә, үзенә даими рәвештә ярдәм итеп торучы республика җитәкчелегенә рәхмәтле ул.

Камил СӘГЪДӘТШИН

РОССИЯ ГЕРОЕ ӘНИСЕ НӘЗИРӘ МӘГАСУМОВА:

«БИСМИЛЛА БЕЛӘН ҮСТЕРГӘН БАЛАМ УЛ»

Гаилә архивыннан

Мамадыш районы башлыгы Анатолий Иванов Нәзирә Мәгасумованы (сулда) районның «Фидакарь хезмәт өчен» медале белән бүләкләде. Ул аңа күпьеллык хезмәте, мәдәният өлкәсендә ирешкән уңышлары һәм Герой ул үстергәне өчен рәхмәтен җиткерде.

Батырлар

Ул көннеИрекнең барлык якыннары, туганнары, дуслары, күршеләре телевизор алдына җыела. Тын да алмыйча Президент Владимир Путинның Мамадышта туып-үскән подполковник Ирек Мәгасумовка Россия Герое исемен биргәнен карыйлар. Барысы да бик горурлана. Әнисе Нәзирә апаның исә бу шатлыклы хәбәрдән күзләре яшьләнә. Кадерләп үстергән газиз баласының зур исемгә лаек булуына әле ул һаман да ышанып бетә алмый.

– Бердәнбер балам ул. Әтисе бик иртә, 39 яшендә арабыздан китте. Ул чакта Ирекка 14 яшь иде. Әтисе үлсә дә, ятимлекне сизмәде. Минем әти-әнием улым өчен барысын да эшләделәр. Аеруча әти ир тәрбиясен бирде. Ирек әтисе белән миңа «мама», «папа» дип үсте. Ә менә әбисе белән бабасына «әти» һәм «әни» дип эндәште. Шулай өйрәнде инде. Үзе әйткәч, төзәтмәдек, – ди Нәзирә апа. – Әтием улым белән хәзер бик горурланыр иде. Хәрби юлны сайлагач та, бабасына, менә күрерсең, мин сиңа кызыл диплом алып кайтып күрсәтермен, дигән була. Улымның батырлыклары күп аның. Орден-медальләре дә җитәрлек. Президент тәбрикләгәннән соң зиратка әти белән әни янына кайтып килдем. Улымның уңышларын сөйләдем. Алар барысын да сизеп, күреп торалардыр.

Нәзирә апа беләнИрекнең балачагын искә алабыз. Әнисенең ялгызы гына үстергәнен кечкенәдән аңлый ул. Авырлык китермәскә тырыша. Мәктәптә гел алдынгы була. Яхшы билгеләргә укый.

– Мин ата-аналар җыелышына бик зур горурлык белән бара идем. Улымның тәртибен дә, укуын да белеп торганга, укытучылар ни әйтер дип, бер дә борчылмадым. Мактыйлар иде аны. Ирек һәр җыелыштан соң, борчылып, ни әйттеләр, дияр иде. Анда җаваплылык хисе көчле булды. Бар да яхшы, диделәр. Тагын аз гына тырышырга куштылар, дияр идем. Ә ул һаман сораштыра. Молодец син, улым, дигәч кенә тынычлана иде, – дип сөйли Нәзирә апа. – Элек бит шалтыратып сөйләшергә телефоннар юк. Мин эштә, улым укуда. Без уйлаштык та өйдә бер дәфтәр ачтык. Мин һәр иртә анда улыма әйтәсе сүзләремне язып куям. Тамагыңа аша, дәресеңне хәзерлә, мәктәп киемен салып куй, уйнарга искеләрен ки, дим. Кайтуга дәфтәрне ачып карыйм. Улым каршы җавап язган. «Мин кайттым, киемнәрем тәртиптә, эшләрне эшләдем, дәрес әзерләдем, урамда булам. Озак тормам, борчылма, кайтырмын», – дигән. Бер дә алдамый иде. Озак та үтмәс, улым йөгереп өйгә кайтыр иде.

Нәзирә апа улының бик тә төгәл, пөхтә, кешелекле булуын һәм кушканны үтәп, эшен җиренә җиткереп эшләвен сөйләде. Шулай булмаса, ул бүгенге дәрәҗәгә менә алмас иде. Башта табиб булам дип йөргән егет, 11 нче сыйныфны тәмамлагач, хәрби юнәлеш буенча китәм, дигән. Әнисе каршы килмәгән. Дөрес, башта егет медицина комиссиясен үтә алмый. Әмма башка табибларга күренгәч, алар аның сау-сәламәт икәнен раслыйлар һәм ул Казан танк училищесына укырга керә. Беренче курсны тәмамлагач, Ерак Көнчыгышка – Благовещенскидагы Рокоссовский исемендәге хәрби училищега күчү теләген белдерә. Нәзирә апа улының бу адымын хуплый гына.

Бар гомеремне шушы балама багышладым. Тагын кияүгә чыгуны уйлап та карамадым. Улым, укырга киткәндә, мине кочып алып: «Әнием, әгәр яхшы кеше очраса, син ялгыз калма, тормыш кор», – дигән иде. Мин исә елап ук җибәрдем. «Улым, син бар бит, мин берүзем генә түгел», – дидем. Башка бу хакта сөйләшмәдек.

– Улым еракта булса да, мин аның җылысын тоям. Ул матур сүзләрен кызганмый. Һәр сөйләшкән саен, мин сине яратам, әнием, ди. Аннары дәшми көтеп тора. Ни көткәнен беләм, мин дә сине яратам, дим. Хәзер инде без күбрәк телефон аша язышабыз гына. Анда да яратуын белдереп кенә тора, – ди Нәзирә апа.

Нәзирә апа улына әти дә, әни дә була. Яшерми, кырыс чаклары булгалый. Малай кешене башкача бөгеп буламы соң? Улы буй җиткәч, әнисе аннан кырыслыгы өчен гафу сорый. Шул чакта Иреге кочаклап ала да: «Менә шуның өчен рәхмәт, әнием», – ди.

– Улым бик тырышып укыды. Бабасына әйткән вәгъдәсендә торды. Училищены кызыл дипломга тәмамлады. Аннан соң ул Юргада хезмәт итте, шушында ук булачак хатыны Анна белән танышты. Онытым Эмилиягә – 9 яшь, – ди герой әнисе. – Ирек баштарак татар кызлары белән дә очрашкалады. Әмма яры итеп Аннаны сайлады. Киленебез – алтын бәясенә тиң кеше. Кодагыем бер дигән. Бер барганда, Ирек өчен борчылмагыз, ул миңа улым кебек, диде. Ана өчен бу сүзнең мәгънәсенең зурлыгын белсәгез иде сез! Йортлары чиста-пөхтә, өстәл тулы тәмле ризык. Кодагый гел пешереп тора. Өстәвенә табиб та әле. Мин аннан балам өчен сөенеп кайттым. Ирне ир итеп торучы хатынына рәхмәт.

Нәзирә апа улы гаиләсендә еш кунак икән. Килене, оныгы янына гел барып тора. Бер барганда, улының эш бүлмәсен күреп шакката. Андагы рәхмәт хаты, грамоталар, медальләрнең күплеген күреп горурлана ул.

– Гади бер Нәзирә белән Илдус малае бит ул. Берәү дә арттан этмәгән, кулын сузмаган. Нинди көчле рухлы бала үстерә алганмын, дим! Бу бүләкләр тиктомалдан гына бирелми бит! Димәк, балам бар йөрәген биреп, җаны-тәне белән Ватанга хезмәт итә, – ди Нәзирә апа.

Ирек Мәгасумовка – 35 яшь. Ул махсус хәрби операция башланган көннән бирле Ватан сагында. Башта ул үзенең кайдалыгын әнисенә әйтеп тормый. «Мин командировкага китәм. Элемтә булмаска мөмкин», – ди. Әмма ана йөрәген алдалап буламы соң? Шундук сизенә Нәзирә апа.

– Пенсиягә чыгарга да озак калмаган иде аңа. «Әллә бармыйсыңмы?» – дип тә карадым. Тик улымның сүзе бер булды: «Пенсиядә булсам да, мин монда ята алмас идем!» Ирекка күп тапкыр орденнар бирделәр. Нинди батырлыклар эшләгәне сер булып саклана. Миңа да әйтмиләр. Әмма улымның үз гомерен куркыныч астына куеп, башкаларны кайгыртканын беләм мин. Ул башкача эшли дә алмаячак, – ди Нәзирә апа.

Ирекнең әнисенең йортыннан кунак өзелми бу көннәрдә. Телефоны да тынып тормый. Ирекнең сыйныф җитәкчеләре, бергә укыган дуслары да, килеп, Нәзирә апаның сөенечен уртаклашкан. Ирек әлегә Мәскәүдә. Тиздән яңадан махсус хәрби операциягә керәчәк. Якыннарына Ирек белән видеоэлемтә аша сөйләшергә насыйп булган. **«Герой исемен алу – минем генә түгел, янәшәмдә булган егетләрнең дә хезмәтенә бәя ул. Бар да яхшы булачак. Мамадышка җиңү белән махсус операция тәмамлангач кайтачакмын!»** – дигән Ирек.

Мамадышта исә батырны көтәләр. Ул укыган беренче мәктәпкә мемориаль такта һәм бюстын урнаштырачаклар. Шәһәрнең бер урамына герой исемен бирәчәкләр.

Нәзирә апаны район башлыгы Анатолий Иванов та котлаган. «Безнең өчен зур горурлык бу. Яшьләргә Ирек турында сөйләрбез, аны үрнәк итеп куярбыз. Бер генә теләк – якташыбыз исән-имин туган якларына кайтсын иде. Без аны көтәбез, – дигән башлык.

Нәзирә апа да улының шатлыклы хәбәр белән кайтуын көтә.

– Мин аны кечкенәдән «бисмилла» әйтеп үстердем. Ашатканда да, киемнәрен юганда да, үтүкләгәндә дә кабатладым, – ди Нәзирә апа.– Бервакыт өшкерүче әбигә алып барган идем, бу бит болай да бисмиллалы бала, диде. Әнә шул догаларым саклап йөртсә иде газиземне!

Гөлгенә ШИҺАПОВА

УЕН ТҮГЕЛ УЕНЧЫК

Борчыган мәсьәлә

Саулыгына гына түгел, психикасына да зыян салмасын! Россиядә балалар уенчыкларын тикшерү таләпләрен катгыйландырырга җыеналар. Яңа закон проекты гамәлгә керә калса, уенчыкларның чисталыгын гына түгел, аларның балалар психикасына зыян салу-салмавын да тикшерәчәкләр.

Россия Дәүләт Думасы депутаты Татьяна Буцкая сүзләренә караганда, уенчыкларны тикшерү критерийларын психолог һәм педагоглар белән киңәшләшеп билгеләячәкләр.

– Монда, иң беренче чиратта, бер караудан ук котны ала торган уенчыклар турында сүз бара. Соңгы арада аеруча популярлык казанган Хагги Вагги дигән йомшак уенчык шундыйлардан. «Игра в кальмара» дип исемләнгән Көньяк Корея сериалы геройларын гәүдәләндергән уенчыклар да шик уята, – дип саный депутат.

Яшерен-батырын түгел: хәзерге замана уенчыкларының күбесе балалардан бигрәк ата-ананың котын ала. Бу сүзләрнең хаклыгына инану өчен, шул Хагги Вагги уенчыгына күз салу да җитә. Хәтерләсәгез, әле күптән түгел генә «Россия сыйфат системасы» оешмасы балалар арасында популяр булган әлеге уенчыкны тикшергән иде. Тикшерү барышында белгечләр аларның 60 процентында агулы матдәләр, аерым алганда, фенол барлыгын ачыклаган. Психологлар Хагги Вагги уенчыкларының бала психикасына да тискәре йогынты ясавын белдерә. Язгы якта аеруча популярлашкан Чебурашка уенчыгы да белгечләрдә шик уята икән.

Сарманда яшәүче өч бала анасы Алсу Вәлиева, бу яңалык турында ишеткәч: «Күптән вакыт», – дип куйды. Әле күптән түгел кызына «Маша һәм аю» әкиятендәге Маша курчагын эзләп йөргәндә үзе дә шундый фикергә килгән булган ул.

– Биш кибеткә кердем. Бишесендә биш төрле Маша курчагын саталар. Бәяләре төрле, шуңа бәйле рәвештә уенчыкның тышкы кыяфәте дә аерыла. Иң арзанлы Машаның «күз»ләрен күрсәгез! Үзеңнән-үзе сискәнеп китәсең. Ә өч яшьлек балага ни эшләргә кала? Уенчык баланы өркетергә түгел, аңа рәхәтлек бирергә тиеш, – ди Алсу.

Татарстан Иҗтимагый палатасы әгъзасы, «Татарстанның күпбалалы гаиләләре» төбәкара иҗтимагый оешмасы рәисе Артем Кузнецов яңа тәкъдимнең нәтиҗәле булачагына шикләнеп карый.

– Миңа калса, әлеге тикшерү, уенчыкларны маркировкалаганда куелган таләпләрне күбәйтеп, аларның бәясен арттыруга гына китерәчәк. Аннары базардагы барлык уенчыкларны психологик яктан тикшереп бетерү мөмкин түгел. Бары тик уенчыкны сатып алганда ата-анага игътибарлырак кына буласы кала. Шәхсән үзем балаларга уенчык алганда иң элек аның тышкы кыяфәтенә игътибар итәм. Үземнең күңелемә ятмаган әйбер балама да файда китерәдер дип уйламыйм, – ди күп бала атасы.

Педагог-психолог, балалар психологы Регина Фәхрисламова уенчыкларны психологик таләпләргә җавап бирү-бирмәү ягыннан да тикшерә башлауларына уңай карый. Әмма бер үк вакытта әлеге персонажлар катнашкан мультфильм һәм уеннарны да җиде кат иләктән чыгарырга кирәк дип саный ул.

– Балалар үзләре яраткан персонажлар кебек булырга, аларның гамәлләрен, гадәтләрен кабатларга ярата. Уенчык болар турында гел искә төшереп тора. Шуңа күрә шушы уенчык аша персонажның үз-үзен тотышы тора-бара бу баланың гадәтенә үк әверелергә мөмкин. Бала кечерәк булган саен, ул мультфильм геройларының гадәтләрен дә тизрәк сеңдерә. Шуңа күрә мондый уенчыклар алар өчен күбрәк куркыныч тудыра. Бала гел агрессив уенчыклар сорап аптырата икән, аның эчке халәтенә игътибарлырак булырга кирәк, – ди белгеч.

Регина Фәхрисламова сүзләренә караганда, уенчык аркасында баланың психикасына зыян килүне чамалау бик җиңел. Әгәр ул кисәк кенә агрессивка әйләнсә, тиз кызып китсә, гел елап, нәрсәдәндер курка башласа, шикләнергә җирлек бар.

– Баланың нәрсә сөйләвен, уенчыклар белән ничек уйнавын да күзәтегез. Гадәттә, балалар эчке дөньясындагы бөтен уй-фикер, проблемаларны уенда чагылдыра. Хәлләр мөшкелләнә барганны сизсәгез, кичекмәстән белгечкә мөрәҗәгать итәргә кирәк, – ди психолог.

Динә ГЫЙЛАҖИЕВА

Илдар Мөхәммәтҗанов

Уенчык баланың саулыгына да, психикасына да тәэсир итә.

БАЛАГА УЕНЧЫК САЙЛАГАНДА, НӘРСӘГӘ ИГЪТИБАР ИТӘРГӘ?

✓Базар, юл асты кичүе, шикле киоск кебек җирләрдән уенчык алырга киңәш ителми. Бәясе арзан булса да, зыяны күбрәк була. Шуңа күрә уенчыкны үз абруен саклый торган эре кибетләрдән алу хәерле.

✓Уенчыктан авыр ис килсә, ул агулы пластик һәм резина кебек арзанлы, сыйфатсыз материаллардан эшләнгән дигән сүз.

✓Сыйфатлы уенчыкның буявы купмаска, кулга төсе йокмаска, йоны коелмаска, җөйләре яхшылап эшкәртелгән булырга тиеш.

✓Артык каты тавышлы уенчыкларны да читләп үтегез. ГОСТ таләпләре буенча өч яшькә кадәрге балалар өчен сатылган уенчыкларның тавышы – 60 децибелдан, өч яшьтән зурракларныкы 65 децибелдан да катырак булмаска тиеш.

✓Сыйфатлы уенчыкның составында поливинилхлорид (ПВХ) дигән матдә булмый. Бу матдә булмаган уенчыкның кабында «PVC free», «Составында BPA юк», «Chlorine Free Label» дигән тамгалар була.

Мәгариф

Яңа укытучылар киләчәк

Соңгы берничә елда «Безнең яңа укытучы» республика гранты туктатылып торган иде. Быел Укытучылар һәм остазлар елында ул яңартылачак. Бәйгедә җиңгән яшь педагогларга өч ел дәвамында ай саен 10ар мең сум акча түләнәчәк. Яңа укытучылар мәктәпне кайсы якка үзгәртә?

Билгеле булганча, «Безнең яңа укытучы» гранты 2011 елда мәктәпкә яшь укытучыларны җәлеп итү өчен оештырылган иде. Ул республиканың төрле вузларын тәмамлаучы яшь физик, химик, биолог һәм башка белгечләргә мәктәптә укыту мөмкинлеге бирә. Беренче елларда, укытучы булмаган яшьләр балалар белән эшли алырмы, дип шикләнүчеләр дә булмады түгел. Мәктәп директорлары фикеренчә, алар, киресенчә, дәресләргә яңа сулыш өргән. Шушы вакыт эчендә әлеге грантны бездә барлыгы 1680 яшь укытучы откан. Бәйгедә катнашу өчен педагогның мәктәптә кимендә өч ел эшләве шарт.

КФУның психология һәм мәгариф институты директоры Айдар Кәлимуллин белдергәнчә, әлеге грантны яңарту – республиканың мәгариф системасы өчен бик мөһим вакыйга. Шушы еллар эчендә бәйге яшь укытучыларга акчалата гына түгел, рухи яктан да бер этәргеч биргән.

– Кызганыч, соңгы елларда әлеге грант тукталып торган иде. Сораштыру нәтиҗәләре күрсәткәнчә, яшь укытучылар бәйгенең дәвам иттерелүен көтте. Без КФУда ел саен 1500дән артык яшь педагог әзерлибез. Яшерен-батырын түгел, аларны бүгенге хезмәт хакы гына мәктәпкә җәлеп итми. Ә 10 мең сум өстәмә түләү исә кызыксыну уята, – диде Айдар Кәлимуллин.

Казанның 81 нче мәктәбендә химия дәресләрен укытучы Антонина Ярцева да шушы грантны откан булган. КХТИда югары молекуляр кушылмалар химиясе юнәлешен тәмамлаган белгеч мәктәпкә килүенә бер дә үкенми.

– Мин ул вакытта аспирантурада укый һәм шул ук вакытта декрет ялында идем. Интернетта бәйге игълан ителү турында мәгълүмат күреп, үземне сынап карарга булдым, – ди ул, 12 ел элек булган вакыйганы искә төшереп. – Олы кызым – 1 нче сыйныфка, кечесенең бакчага җыенган чагы иде. Шул вакытта әни һәм элеккеге укучы буларак мәктәп тормышының эчке ягын күрәсем килде. Каенанам мәктәптә директор булып эшли иде. Аның янына кунакка барган саен, эшенә сугылдым. Грант откач, 65 нче мәктәпкә урнаштым. Укучылар белән уртак тел табу авыр түгел. Балалар үзгәрми: элек ничек, хәзер дә шулай. Бары яратырга гына кирәк.

Аның әйтүенчә, әлеге бәйгедә җиңүнең уңай яклары шактый икән.

– Бездә икенче югары белем алу түләүле бит. Ә бу очракта укытучылыкка бушлай укырга мөмкин. Монысы – бер. Икенчесе – финанс ягы. Миңа өч ел дәвамында ай саен 7,5 мең сум акча түләделәр. Аттестация үткәндә дә файдасы тиде, – ди Антонина Ярцева.

КАИның инженерлар лицее директоры Динар Габидуллин да – әлеге бәйге җиңүчесе. Кайчандыр әлеге грантны отып, Казандагы 19 нчы гимназиягә физика укытырга килгән ул. «Әлеге бәйге булмаса, бүгенге дәрәҗәгә ирешә алмас идем. Башта укытучы, аннан урынбасар һәм директор вазыйфасына күтәрелдем. Тормышта зур тәҗрибә тупладым», – ди ул.

Кайбыч районының мәгариф идарәсе башлыгы Илмас Хәмидуллин әйтүенчә, районда әлеге грантны отучылар бар.

– Грант ул – әйбәт әйбер. Өстәмә акчадан берәү дә баш тартмый. Бүген мәктәпкә нинди генә белгеч килсә дә, без буш урыннарны тулыландыру ягында. Көллият, вуз бетереп киләме, башка өлкәдәнме – теләге булса, яңа укытучы итеп әзерләргә әзербез, – ди Илмас Хәмидуллин. – Яшь укытучыларга хезмәт хакы югары түгел. Каядыр барып ял итәргә җитми. Әмма аларның башкалар кебек матур итеп яшисе килә бит. Хезмәт хакы күп түләнгән өлкәләр белән чагыштыралар. Шуңа күрә грантлар һәрвакыт кирәк. Яңа укытучылар белән мәктәпне үзгәртү күпкә җиңелрәк.

Сәрия МИФТАХОВА

Диплом МТ № 100915, регистрационный номер 6297, выданный Казанским техникумом советской торговли на имя Нуруллина Айдара Камилевича, считать недействительным в связи с утерей.

«ВТ» КАЙДА – ШУНДА ФАЙДА
РЕКЛАМА БҮЛЕГЕ
(843) 222-09-65, 222-09-70.
E-mail: vtreklama@mail.ru

ҖИДЕНЧЕ КАТТАН КАРАШ

Наил ШӘРИФУЛЛИН

Язда ничә мизгел бар?

Күпме карасаң да туйдырмый торган фильмнар була. Алар хакында сөйләгәндә, экран классикасы, дию генә дә аз кебек. Алар очрагында кадрларда әйтелгән сүзләр, диалоглар тиз арада цитаталарга әйләнеп, халык арасына тарала. Андый күренеш яралсын өчен кино бер яисә ике серияле генә булырга тиеш дигән кагыйдә дә көчен югалта. «Язның унҗиде мизгеле» («Семнадцать мгновений весны») дип аталган шедевраль кинолента унике сериядән тора. Шул атаклы күпсерияле телефильм күрсәтелә башлаганга, башкача әйткәндә, ул телевизион прокатка чыкканга бу атнада төгәл 50 ел.

Ярты гасыр элек – 1973 ел августының беренче көннәрендә совет халкы кисәк кенә дигәндәй, зарыгып, кич җиткәнне көтә башлый. Караңгы төшкәнче бар булган эшен, мәшәкатьләрен читкә куеп, үзенең бүгенге белән чагыштырганда шактый кечкенә экранлы, аклы-каралы телевизоры каршына утыра. Сәгатьтән артык тын да алмый экранга бага. Унике көн буе шулай. Бөтен ил буенча унике көнгә сузылган кичке бәйрәм. Режиссер Татьяна Лиознова төшергән, совет разведчигының җәмгысы 17 көнен эченә алган, соңыннан шедевр, культ дәрәҗәсендә дип бәяләнәчәк фильм совет кешесе тормышына шулай кереп китә. Фильм барган вакытта илдә су, электр энергиясе күпкә азрак тотыла гына түгел, ул сәгатьләрдә, ул көннәрдә хәтта җинаятьчелек очраклары да күпкә кимегән, диләр. «Сериал» сүзе ул елларны әле кулланышка кермәгән. Хәер, «сабын опералары»на кагылышлы ул сүзне без сөйләгән картинага карата куллану әдәпсезлек булыр иде. Күпсерияле фильмның популярлыгы шул дәрәҗәдә була ки, аны өч ай үтүгә янәдән кабатлап күрсәтәләр. Язуларынча, бу хәл – ил телевидениесендә генә түгел, дөнья телевидениесендә дә шушы көнгә чаклы бердәнбер очрак...

Популяр язучы Юлиан Семеновка берәр разведчикка багышланган китап язуны ул елларда Дәүләт куркынычсызлык комитетын (КГБ) җитәкләгән Юрий Андропов тәкъдим иткәнен элегрәк берничә чыганактан укырга туры килгән иде. Тәкъдим, идея, әлбәттә, беренче чиратта, совет кешесендә чын ватанпәрвәрлек тәрбияләүне күздә тоткандыр. Китап та, аның буенча эшләнгән без бүген сөйләгән фильм да ул эшне дә яхшы башкарып чыккан. Ләкин, тулаем алганда, лента интеллектуаль кимәлдә, триллер, шпион кинолары өчен артык зыялы булган, дияр идем. Аның затлылыгы, совет кешесе өчен популярлыгы да шуның белән аңлатылгандыр. Штирлицның (Вячеслав Тихонов) шул ук пастор Шлаг (Ростислав Плятт), профессор Плейшнер (Евгений Евстегнеев) белән акыллы әңгәмәләре нык истә кала. Фильмда тискәре герой – нацистлар да шактый акыллы. (Әшәкелекләре бәхәссез, тик чынлыкта алар бер дә юләр булмаган бит). Шул ук Мюллер (Леонид Броневой) да афоризмга тиң җөмләләрне сибә генә («Ике кеше белгәнне дуңгыз да белә», «Хәзерге заманда беркемгә дә ышанырга ярамый. Миңа – ярый»). Ул Шелленбергның (Олег Табаков) гыйлемлелеге, нечкә юморы, мөлаемлыгы. Ләкин ипле, зирәк интеллектуал Штирлиц барысын да уздыра, барысын да алдый. Ефим Копелянның экран артындагы кабатланмас тавышы, аңлатмалары, Микаэл Таривердиев көенә секундлар хакында дөрес уйларга чакырган кабатланмас җыр исә фильмга өстәмә магнетизм, энергетика, затлылык бирә...

Чынлыкта нацистларның Империя куркынычсызлыгы төп идарәсе (РСХА) дип аталган кодрәтле структурасына үтеп кергән, штандартенфюрер (полковник) дәрәҗәсенә ирешкән, ул гынамы, сәяси разведка департаменты җитәкчесе Шелленбергның уң кулы булган, баш гестапочы Мюллер үзе хөрмәт иткән Штирлицның бер прототибы да булмаган. Барысы да – Юлиан Семенов фантазиясе. Шуңа да карамастан, фильмны карагач, күп кеше артист Тихонов уйнаган Максим Максимович Исаевның булганына, нацистлар оясында үтә җитди заданиеләр үтәп йөргәненә, шул исәптән немецлар белән американлылар арасында башланган сепарат килешү-сөйләшүләрне өзгәненә чын-чынлап ышана. Германиянең җиңеләчәге бик күпләр өчен ачык булган 1945 елның ул язында СССРны катнаштырмый гына барган яшерен сөйләшүләр чыннан да күзәтелгән. Әмма аларның уңышсыз тәмамлануында Юлиан Семенов героеның бер катнашы да юк.

Тик ул хәл фильмның бәясен аз гына да төшерми. Эш тамашачыларның күпчелегенең андый сөйләшүләр хакында бөтенләй белмәвендә дә түгел. Фильм тоталитар канлы режим – Өченче рейхның соңгы айлардагы хәлен, агониясен күрсәтә. Дөньяда бары бер милләтнең генә башкалардан өстенлеген кыйбла иткән, бар кыйтгаларны яулап алырга җыенган нацист элитасындагы һәрбер адәми зат үзен, үз тиресен саклап калу турында гына уйлый. Канлы режимнарның барысының да финалы шундый булуны да искәртә кебек фильм.

Тагын озак еллар халык бераз шаяртып, бераз куркып «Контора глубокого бурения» дип аталган КГБга, аны, аннан соң ел ярым илне җитәкләгән Юрий Андроповка кайтыйк. Белемле, тәрбияле, акыллы Политбюро әгъзасының, яңа күпсерияле фильм дигәндә, планнары коры патриотизм белән генә бетмәвен билгеләү дә кирәктер. Аңа әле «халыклар атасы» заманында ныклап яманаты чыккан махсус хезмәтләрне – ВЧК, ГПУлардан башлап НКВД, КГБларга кадәр – барысын да күпмедер реабилитацияләү, аларга кеше чырае иңдерү дә кирәк була. Һәм ул аңа күпмедер ирешә дә. Күз алдына гына китерик: Дәүләт куркынычсызлыгы коридорлары буйлап (кайсы тарафта булуы ул кадәр мөһим түгел) ипле, тыныч, кешелекле, соң дәрәҗәдә батыр Тихонов герое атлый. Бу сиңа Берия заманнарындагы кулы терсәктән канга баткан НКВД-НКГБ офицеры түгел инде.

Бик күп совет фильмнарында тилемсә затлар йә булмаса горилла рәвешендәге куркыныч җан ияләре итеп бирелгән немецларның биредә башка булуы да мантыйклы. Штирлиц юләрләрне түгел, акыллы дошманнарны җиңә, алардан өстен чыга. Атыш, куыш, үтерешләр дә «Мизгелләр»дә бөтенләй юк. Алар булса, немец генераллары, офицерлары явыз җанварлар рәвешендә сурәтләнсә, халык унике көн буе тын да алмый андый ерткычлар циркын карар, лента бүген дә кинематография шедеврлары арасында торыр иде микән? Прокатта бүгенгә тикле без сөйләгән киноны алыштырырдай киноленталарның күренмәве дә бик күпне сөйли бит...

Ленин әйткән «Кино – сәнгать төрләре арасында иң югарысы» дигән билгеләмә, ихтимал, әле дә актуальлеген югалтмагандыр. Тик ул сүзләр фильм коры тамаша гына булып калмаганда, бәндәгә фикер сеңдергәндә, аның белемен арттырганда һәм инде бигрәк тә Штирлиц кебек затлы геройларны тудырганда гына актуальдер.

АВЫЛ МУЛЛАСЫ

Соклану

Арча, Мөрәле

«Арча хәбәрләре» газетасындагы хезмәттәшем Ильяс Фәттахов беркөнне сөйләшкәндә, Мөрәле авылы имамы Расип хәзрәт турында кызык сүзләр әйтте. Шушы сөйләшүдән соң Мөрәле мулласы белән күрешәсе килеп китте. Җитмәсә, Ильяс: «Җырчы да, шагыйрь дә, артист та әле ул», – дип тә өстәде. Озакка сузмыйча Арчага юл тоттым.

Ильяс Фәттахов

Расип хәзрәт – Мөрәленең аяклы «энциклопедия»се, ышанычы.

Туган якларга газета эше белән кайтканда Ильясны һәрвакыт үземә ияртергә тырышам. Дөресрәге, үзем аңа ияреп йөрим. Арча буенча «аяклы энциклопедия» ул. Ни дисәң дә, журналистика өлкәсенә аяк басканына быел илле ел тулды. Җае килгәндә мактаныйм әле, мин дә инде ярты гасыр шушы һөнәргә тугры булып гомер кичерәм. Кызыклы безнең эш, һәр көнебез ачылышлардан тора. Менә бүген дә Ильяс сөйләп кызыктырган Расип хәзрәт турында берәр ачыш ясап булмасмы дип, сәфәр чыктык. Ильяс Мөрәле юлы өстендәге авыллар турында сөйләп бара. Арча авылларының төзек, матур булуларына сөенәбез, халык саны кимүенә, авылларның картая баруына көенәбез.

Сүз юлны кыскарта бит инде ул, күз ачып йомганчы ук булмаса да, Мөрәлегә бик тиз килеп җиттек. Сөйләшкән буенча мәчет янына туктадык. Расип хәзрәт мәчет биләмәсен карап, нәрсәдер эшләп йөри иде. Кара күзлектән бу. Бераз уңайсызланды: «Күзгә операция ясаткан идем, аптырамагыз инде», – ди.«

– Беләм, хәзрәт.

– Каян?

– Колхоз базарында ишеттем.

Тозсыз шаяртуым ошады тагын хәзрәткә, киң итеп елмаеп, көлеп җибәрде. Бөтен йөзендә, үз-үзен тотышында эчкерсезлек иде аның. Гап-гади авыл егете инде менә!

Без килешкә Расип хәзрәт Мөрәле мәхәлләсенең күрсәткечләр таблицасын эшләп куйган. Бер нөсхәсен миңа бирде. «Мин саннар белән эшләргә яратам, саннарда – тормыш үзе бит инде ул», – ди. Колхозда 24 ел бригадир, экономист булып эшләгән икән. Дингә кереп китүе очраклы түгел, гаиләдә әби-бабайлары, туганнары намазда булган. Кыскасы, дини тәрбияне гаиләдә алган Расип. Аннан соң Арча мәдрәсәсендә, Казанның «Мөхәммәдия» мәдрәсәсендә укыган. Ә саннарга мәхәббәте, күрәсең, элекке хезмәтеннән калган. Чыннан да, тормыш үзе иде ул биргән саннарда.

Расип хәзрәт үзе имам булып эшли башлаган 2005 елдан алып бүгенгә хәтле авылдагы барлык үзгәрешләрне кәгазьгә теркәп барган. Ниләр генә язмаган ул, кем әйтмешли, уйласаң, уелып китәрлек. Хуҗалыклар саны 2014 елдан шактыйга кими башлаган булган: 87дән 72гә калган, ә узган ел яңадан 83кә җиткән. Монысы әйбәт, ә менә кеше саны һаман да кими бара. 2005 елда 277 булса, бүген 185 кеше яши. Хәзрәт халык санын арттыруга үзеннән өлеш кертә, биш баласы, ундүрт оныгы бар. Авыл язмышы турында борчылып шигырьләр дә язган. Миңа «Яшәү яме» дигән китабын да бүләк итте. «Файдаланырлык аз гына киңәш тапсагыз, мин бик шат булыр идем» дип язып та куйган. Карап чыктым мин хәзрәтнең шигырьләр җыентыгын. Югары шигърият үрнәге эзләмәдем, бу кирәк тә түгел. Иң әһәмиятлесе – тормыш үзе, ихласлык иде аның шигырьләрендә. Хәтта Мөрәле турында җыр да язган ул.

Кызганычка, туган авылын сагынып җырлаучылар саны арта шул. Бу бөтен илендә шулай. Ә Мөрәле язмыш белән тарткалаша әле. Быел гаилә фермалары өчен районга бирелгән җиде грантның бишесен Мөрәле алган, җиргә ябышып эшләп ятарга тырышалар. Расип хәзрәтнең укытучы булып эшләүче улы Разыйл да мөгаллимлек өстенә фермер хезмәтен дә башкара.

Матур гына сөйләшеп утырганда хәзрәт урыныннан торды да: «Гафу итегез, азан әйтер вакыт җиткән икән бит», – диде. Микрофон кабызды да бөтен авылга хәзрәтнең матур, көр тавышы таралды. Әйе, матур иде аның тавышы, сулышы бик иркен иде. Ул азан «көе»н бер сулышта сузганда, миңа ким дигәндә өч мәртәбә сулыш алырга туры килә иде, аңа кушылып махсус җырлап карадым. Ә көе моңлы бер җыр кебек тоелды. Әсәрләнеп тыңладым да, имамга оеп, өйлә намазын да укыдым. Күңел үзенә күрә бер рәхәтлек кичерде.

Намаздан соң: «Хәзрәт, син артист та икән бит әле!» – дим. «Авыл сәхнәсеннән төшкән юк иде, концертлар да куйдык, театрларда да катнаштык. Сәхнәне ташларга исәп юк үзе, тик менә клуб бикләнде әле, завклуб таба алмыйлар», – ди. Хәзрәт «Йөрмә инде сәхнәдә!» – диючеләргә җавап итеп шигырь дә язган:

Сакалларны селки-селки
Йөрик әле бергәләп.
Ара-тирә дуслар белән
Сәхнәләргә менгәләп...

«Сәхнәгә менү гөнаһ түгел, тик теләсә нинди җырлар гына җырламаска, билдән түбән мәзәкләр генә сөйләмәскә кирәк», – ди. Мин аның иҗат турында үзенчә матур итеп әйтүенә шаккатам. «Шигырьне язам дип утырып кына язып булмый, кайвакыт вәгазь сөйләгәндә күңелгә шигырь килә башлый, агылып килә, һич туктатып булмый, вәгаземне бозмагае дип куркып та калгалыйм», – ди. Вәгазь димәктән, авылда уздырылган һәр чара алдыннан вәгазь сөйләү гадәткә кергән инде. Монда әле вәгазь кичәләре дә уза. Хәзрәт биргән мәхәллә күрсәткечләре кәгазендә елга 13 мәртәбә уздырыла дип язылган. Ә кыш көне атна саен үткәрәләр икән. Ә вәгазьләр китап укуга бәйле. Сүз дини китаплар турында гына бармый. Вәгазь уку элек без яшь чактагы «Китап сөючеләр конференциясе»н хәтерләтә. Хәзрәт үзе: «Мәчеттә кешелек акылы – китап булырга тиеш», – ди. Аның турында җәмәгате Фәнирә абыстай да: «Бар белгәне – китап алу», – ди.

Ирексездән, Рамил хәзрәт Юнысның: «Риман абый, динне надан муллалар бетерергә мөмкин», – дигән сүзләре искә төште. Бу хакта артык сүз куертасы килми, гөнаһыннан да шикләнәм, шул ук вакытта дин гыйлеме катып калган догмага, ягъни сукырларча ышануга гына нигезләнергә тиеш түгел дип тә уйлыйм. Әстәгъфирулла!

Мин Мөрәле мәчетендәге аллы-гөлле бүлмә гөлләренә дә игътибар иттем. Хәтта вазаларда бакча гөлләре дә бар иде. Диварларга Бөек Ватан сугышында һәлак булган һәм исән кайткан авылдашларының исеме язылган. Һәр елны 9 Май көнне мәчет алдында җыелып, сугышта катнашкан һәркемгә исемләп дога кылалар. Һәр яз һәм көз ике зиратта да өмә уздырып, дога кылу, һәр җомга алдыннан урамда ярты сәгать Коръән уку кебек күркәм гадәтләрне телгә алмый булдыра алмыйм. Болары дини йолалар булса, мәчет ел саен чаңгы ярышлары, төрле спорт бәйгеләре дә оештыра. Аларны оештыруда хәзрәтнең, үзе әйтмешли, «спорт белән шашкан» балалары ярдәм итә. Монда мәчетнең ни катнашы бар икән дип уйлаган идем, Расип хәзрәт әйтүенчә, ярышларда мәчеткә намазга йөрүчеләр күп катнаша икән.

Хәзрәтнең күрсәткеч кәгазьләрендә мәчетнең керемчыгымнары һәр тиененә хәтле язылган. Бу чын мәгънәсендә хуҗалык кенәгәсе инде. Хәзрәт мәчет яшәсен өчен, авылда ничә хуҗалык булырга тиешлеген дә исәпләп чыгарган, 70–80 йортлы авылда мәчет тотып була, ди. Бу, күрәсең, сәдака күләменә бәйле. Халык мәчетне төзүдә дә катнашкан. Ә төзелешне башлап җибәрүчеләр – Казанда яшәүче шушы авыл егете, эшмәкәр Шамил Хаҗиев һәм Расип хәзрәт үзе.

Без мәчетне еш кына «иман йорты» дип атыйбыз. «Иман» гарәпчәдән тәрҗемә иткәндә, «ышаныч» дигән мәгънәне аңлата. Бу Мөхәммәд пәйгамбәр безгә Аллаһы Тәгаләдән җиткергән бөтен сүзгә ышанырга кирәк дигән мәгънәдә кабул ителә инде.

Авылларда мәктәпләр кимегән яки ябылган бер заманда мәчет төп уку йортына, иманлы кеше тәрбияләү үзәгенә әйләнеп кала. Тик менә авыллар картаю сәбәпле, туучы балалар саны да азая, мәчетләр каршындагы мәдрәсәләргә йөрүчеләр дә калмый.

Расип хәзрәт, әлбәттә, моңа бик борчыла. Мәчет каршында балалар өчен лагерь да эшләп килә әле. Әмма монда йөрергә дә балалар юк дәрәҗәсендә. Инде Мөрәле халкы нишли? Авылдан китеп эшләүчеләр җәй көне балаларын мәчет лагерена кайтара башлаганнар, намаз укырга өйрәнсеннәр, иманлы булсыннар, дигәннәр. Мондый ата-аналарга рәхмәттән башка ни дисең инде?

СССР таркалган, партия беткән елларда бер районга командировкага барган идем. Сакланып калган колхозларның берсендә колхоз рәисе мине мулла белән таныштырып: «Хәзер партком секретаре шушы хәзрәт инде», – диде. Моңсу гына шаярту иде бу. Бүген авылларда персидәтелләр дә, парторглар да, кайбер авылларда, гомумән, «совет власте», ягъни хакимият органы юк. Димәк, авылның яшәеше, рухи кыйбласы шактый ук дәрәҗәдә муллалар эшчәнлегенә бәйле.

Шунысы кызык: без яшь вакытта: «Коммунизм төзүченең мораль кодексына язылган күп сүзләр Коръәннән алынган», – дип сөйлиләр иде. Булыр, булыр, дин дә, кодекс та кешене начарлыкка өндәми. Хәзер авылларга Расип кебек зыялы, уңган-булган егетләр кирәк. Авылны, татарны, иманыбызны саклап калу өчен, диюем.

Риман ГЫЙЛЕМХАНОВ

КЫЙБЛАҢ КАЙДА?

Илдар Мөхәммәтҗанов

Яшьләр юлы

Хәзерге чор яшьләренең тормыш рәвеше, уйлары, фикерләре дә үзгә. Илкүләм халык фикерен өйрәнү үзәге (ВЦИОМ) үткәргән сораштыру нәтиҗәләренә караганда, 18–24 яшьлекләрнең 42 проценты дингә ышанмый икән. «Тормышта барысын да сынап карарга кирәк» дип фикерләгән яшьләрнең кыйбласы бармы?

Рухи тәрбия нидән башлана?

Тормыш алга киткән саен, бу сорауның актуальлеге арта бара кебек. Чөнки адәм баласына йогынты ясаучы факторларның иге-чиге күренми. Яшьлек – мөстәкыйльлек һәм эзләнүләр чоры. Кызганыч, әмма бүгенге яшьләр белер-белмәс төрле шаукымнарга, модалы агымнарга да ияргә. Хәер, ул элек тә шулай булгандыр. Чорлар, дәверләр алышынса да, кешеләрнең тиз ышанучанлыгы юкка чыкмый. Әйтик, соңгы вакытта социаль челтәрләрдә яшьләр арасында эзотерика, нумерология, тормыш матрицасы, сихер һәм күрәзәчелек темалары аеруча популяр булып китте. Таролог, нумерологларның иге-чиге юк. Туган көннең саны буенча кешенең холкын, хәтта киләчәген дә белеп була, имеш. Һәр бишенче блогерның үзен психолог дип атавы һәм, кешене алдап, һавадан акча эшләве дә күпләрне борчый.

Психолог Фәйрүзә Һадиева бу күренешләрнең сәбәпләрен җәмгыятьнең әхлакый приципларын, милли-җирле үзенчәлекләрне, культураны санга сукмауда, ничек кенә булса да канәгатьлек алуга омтылуда күрә.

– Социаль төркем буларак, яшьләр төрле йогынтыларга – уңайларына да, шулай ук тискәреләренә дә дучар булучан. Шуңа күрә яшьләр мохитендә рухи кризис һәм эзләнү проблемалары һәрвакыт актуаль. Олыгаю чоры тормышта үз урыныңны эзләү белән генә чикләнми, ә еш кына балачакта сеңдерелгән гадәтләрне кире кагу белән дә дәвам итә, – дип аңлатты психолог.

«Рәхәттә дә, кайгыда да гел догада»

«Шаян ТВ» телеканалы алып баручысы Мәликә Хәйрулла шулай ди.

– Тормышымда диннең урыны һәм йогынтысы зур. Үзем дә, гаиләм дә иманлы, Аллага шөкер. Әле күптән түгел кияүгә чыктым, никах укыттык. Бу безнең өчен туй уздыруга караганда да әһәмиятлерәк иде. Дин тормышыбызда бик мөһим роль уйный. Авыр чакта да, җиңел булганда да. Сорый да беләбез, шөкер дә кылабыз. Каршылыклы мәсьәләләр туганда да, дин күзлегеннән карарга тырышам, – диде Мәликә.

«Саннарга ышанам»

Айгөл исемле әңгәмәдәшем (исемен үзгәртүне сорады) – нумеролог. Нумерология – саннар арасындагы дини, эзотерик яки мистик бәйләнешләргә ышанучы фән.

– Шөгыльләнә башлаганда мине беркем дә хупламады, нумерология – җитди нәрсә түгел, диделәр. Ләкин мин монның минеке икәнен бөтен йөрәгем белән сиздем, – ди Айгөл. – Минем мөмкинлекләрем ачылды, хәзер мин башкаларга ярдәм итәм. Һәркемнең – үз юлы һәм ул саннар буенча бик яхшы күренә. Дингә бик үк ышанып бетермим. Диннәргә ихтирам белән карыйм, ышанган кешеләрне хөрмәт итәм. Һәркемнең акылы үзе белән. Мин кешегә фикеремне такмыйм.

Ләйсән САФИНА

Фикер

Рөстәм хәзрәт ХӘЙРУЛЛИН, «Гаилә» мәчетенең имам-хатыйбы вәгазеннән:
– Бер галимнән: «Ничек балаларыбызда намазга мәхәббәт уятырга?» – дип сораганнар. Шунда данлыклы шәехебез: «Беренчедән, намазга үзегез мәхәббәт белән басыгыз, шунда балаларыгызда да булыр», – дигән. Бала без җиткерә торган сүзне ишетмәскә мөмкин, әмма ул безнең гамәлләребездән, эшләребездән өйрәнә. Урамда карасаң, яшь кенә әни, бер кулында бала белән аның арбасын алып бара, икенче кулында – тәмәке. Ә менә шуннан соң ир бала әнисенең: «Син тәмәке тартма, тәрбияле бул», – дип әйтүен тыңлармы?! Әни һәм әти кылган эш бала өчен үрнәк булып тора, шуңа күрә безнең һәр гамәлебез тәрбияви булсын. Без балаларыбызны һәм оныкларыбызны дога кылучы итеп үстермәсәк, 100 елдан соң алар безгә атап дога кылырмы? Аллаһының расүле өйрәткән юлыбыз бар, һәм без шулай балаларны тәрбияләргә тиеш. Ата-ана әхлаксыз, тәрбиясез булса, бала да шундый булыр. Шуңа күрә бала тәрбиясе бездән – әти-әнидән, әби-бабайдан башлана. Кызганыч ки, без гаепне мәктәпкә, урамга, телевизорга, интернетка сылтыйбыз, ләкин ана сөте белән кермәсә, тана сөте белән кермәс. Расүлебез салләллаһу галәйһи вә сәлләм: «Әни ул – бала өчен мәдрәсә», – дигән. Әни дога кылуны, намаз укуны, ураза тотуны, гомумән, динне белмәсә, ничек ул үз баласына динне тапшырыр?!

САН

Яшьләрнең 44 проценты диннең үз тормышында бернинди роль уйнамавын белдергән. 25–34 яшьлекләр арасында кешеләрнең 24 проценты, дингә ышанмыйм, дигән. Яшьләрнең 29 проценты (18–24 яшь) үзләрен православие динендә дип саный. Үзен мөселман дип атаган кешеләр – 9 процент.

ЧЫН БЕЗНЕҢЧӘ, МИЛЛИ

Мәдәният

Казанның Горький паркы бер кичкә татарларның очрашу урынына әверелде. Узган атнада биредә «Байтирәк» («Древо жизни») мәдәни-агарту проекты кысасында татар мәдәнияте бәйрәме узды. Җырлы-биюле милли кичәдә без дә булып кайттык.

Проектның исеме өч дөньяны – илаһи, кешелек һәм үлгәннәр дөньясын берләштергән мифик символга – тормыш агачына бәйле. Бу агач төрле мәдәниятләрдә очрый, ул татар, башкорт, мари, удмурт, мордва, чуашларның дини ышануларының һәм менталитетының аерылгысыз өлеше булып тора. Һәр халыкта әлеге агачның үз исеме дә бар: татарларда ул – байтирәк, башкортларда – нәсел ағасы, мариларда – тукымвож, удмуртларда – дунне писпу, мордваларда – шувто ине, чуашларда – пурнӑҫ йывӑҫҫи.

Идел буе халыкларының туган телләрен һәм традицион мәдәниятен саклау һәм популярлаштыру. Казан мэриясе һәм Татарстан халыклары ассамблеясы оештырган проектның төп максаты шул.

– Бу – бәйрәм генә түгел, ә танып белү чарасы да. Үзебезнең халыкларыбыз турында күбрәк сөйләргә, тыңларга тырышабыз. Аларча җырларга, биергә, гореф-гадәтләрен күрергә мөмкинлек бирәбез. Шәһәр халкыннан һәм кунаклардан бик күп уңай кайтавазлар килә. Мондый мөмкинлекне биргән җитәкчеләребезгә рәхмәт, – ди проектның фәнни җитәкчесе, Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе Фәнзилә Җәүһәрова.

Татар мәдәниятенә багышланган бәйрәм киче башкала халкының һәм кунакларының төрле буын вәкилләрен җыйды. Биредә татар халкының традицион костюмнары, декоратив-гамәли сәнгате, традицион уеннары һәм биюләре белән танышырга мөмкин иде.

Кич дәвамында остаханәләр дә эшләде. Татарстан осталары тамбурлы чигүгә өйрәтте, читек җөе традицияләре белән таныштырды, керамика, балчыктан савыт-саба һәм керәшеннәрнең «тамакса» (түшлек) ясау серләренә төшендерде.

– Татарларга хас булган укалы чигү, шома чигү, алтын чигеш, элмәле («тамбур») чигүләр соңгы вакытта онытылып бара. Хәзер без аларны яңадан кайтарабыз. Бигрәк тә ыргак белән эшләүгә кызыксыну бик зур, махсус килеп өйрәнәләр. Олысына да, кечесенә дә үз куллары белән матурлык тудырырга ярдәм итәбез, – диде Казаннан тамбурлы чигү остасы Нурислам Сиражиев.

Татарларның төрле этнографик төркемнәренең халык киемнәрен күрү мөмкинлеге дә булды. Әлеге күргәзмәдә Казан, Пермь татарлары, мишәрләр, керәшеннәрнең милли киемнәре күрсәтелде. Теләгән һәр кешене фольклорчы галим, музыкант Дамир Габдрахманов татар халкының сирәк уен коралларында уйнарга өйрәтте.

«Татар-информ»

Мондый чараларда халык милли асылына якыная, ди «риваять»леләр.

Шулай ук кичә барышында квест узучылар татар фразеологизмнары, табышмаклары һәм татар этник группаларының милли ризыклары белән таныште. Аннан соң тәмле чәй һәм тәм-том белән дә сыйлана алды. Бәйрәмнең нәни катнашучылары «Балачак аланы»нда балык тотты һәм аларның татар телендәге атамаларын өйрәнде, «Әкият аланы»нда татар халык әкиятләрен тыңлады.

Чувашиянең Урмай авылыннан Фәрит Гыйбатдинов исемендәге «Мишәр» халык җыр һәм бию ансамблен Татарстанда һәм күрше төбәкләрдә генә түгел, ил күләмендә, чит илләрдә дә беләләр. Ансамбльгә йөрүчеләр белән аралашып алырга җай чыкты.

Минзәйнәп Макышева – коллективта иң өлкәне. Аңа 72 яшь. Коллективка килүемә ун еллап бардыр инде, ди.

– Мондый чараларга бик шатланып йөрибез. Кая чакыралар, шунда барабыз. Күрше төбәкләргә, районнарга, Россиянең күп кенә шәһәрләренә чыгабыз. Коллективыбызда төрле буын вәкилләре чыгыш ясый. Иң өлкәне мин булсам, иң яшь кызыбыз Эльмирага 25 яшь, – дип сөйләде Минзәйнәп апа. – Гореф-гадәтләр халык авыз иҗаты, бию көйләре, милли кием, бию уеннары белән саклана инде. Әбиләр-бабайлар җырлаган җырларны җырлыйбыз, туй күренешләрен күрсәтәбез, элек-электән сакланган биюләрне биибез. Әйтик, яулык белән йөзне каплап «Алтын басу», «Айзар» биюләре. Бүген дә шуларны күрсәттек.

Милли биюләренең үзенчәлеге турында да сораштык. «Мишәр биюе хәрәкәтләре белән аерыла. Беркемдә дә юк андый», – ди үзешчән артист Венера Хисамова.

– Костюмнарыбыз да үзенчәлекле, төп бизәкләребез – тастар, муенса, алъяпмалар, яулык, чулпылар. Яшьләребез дә мәдәниятkә битараф түгел. Аларның үз ансамбльләре бар. Мәктәптән соң шунда ашыгалар. Балаларны җырбиюгә, курайда, гармунда уйнарга да өйрәтәләр. Институт бетергән талантлы белгечләребез, атказанган артистларыбыз бар. Юк кешеләр генә эшләми бездә. Алар артыннан без дә ияреп йөрибез инде, – ди ул, шаярып.

Чарада фольклор коллективлар, «Мирас» бию ансамбле, «Риваять» этно-төркеме, мультиинструменталист Ильмир Ямалов һәм «Zakaria» фолк-төркеме чыгыш ясады. Бәйрәм татар уеннарыннан торган «Кичке уен» программасы белән тәмамланды.

Әлеге проектның киләсе чарасы 22 августта узачак. «Халыклар йолдызлыгы» дип аталган йомгаклау тантанасында Татарстанда яшәүче төп җиде халык вәкилләре җыелачак.

Ләйсән САФИНА

Язучы сүзе

Кәҗәләр сугышы

Элек авылда бер урам белән икенче урам кара-каршы сугыша торган булган. Ул чор кешеләрнең каны кайнап торгандыр инде, авылларның гөрләгән дәвере бит, йөрәктәге дәртне, беләктәге көч-гайрәтне колхоз эше генә чыгарып бетерерлек түгел. Һәр урамның ир-атлары үз батырын сайлаганнар да кул сугышына чыгарганнар. Үзенә күрә кагыйдәсе дә булгандыр инде аның, тик китапка язылмагач, онытылган, безгә кадәр килеп җитмәгән.

Безгә кадәр бер нәрсә дә килеп җитмәде ул. Колхоз да таркалды, көч-куәте ташып торган ир-егетләр дә әллә кая югалышып бетте. Авыл калды, авылда карт-корылар калды. Алар хәзер хәтта сыер да асрамыйлар инде. Кәҗә асрыйлар һәм шул кәҗәләрне яшьтән сөзешергә өйрәтеп, сугышка чыгаралар. Яхшы итеп ашаталар инде аларны. Яхшы ашауданмы икән, үзләренең көч-куәтен, сәламәтлеген тоюданмы, ул кәҗә тәкәләренең кыяфәте дә, үз-үзен тотышы да башкалардан аерылып тора. Надан һәм тәкәббер түрәләр шикелле… Юк… Кәҗәләр алласы шикеллерәк йөргән булалар.

Кәҗәләр сугышына бөтен авыл халкы җыела. Үзенә күрә бер бәйрәмгә әверелә. Аны бик олы вакыйга итеп күреп озак вакытлар буена сөйләп йөриләр. Тик бу юлы читтән килеп төпләнгән бер абзыйның киңәше буенча, моны бик зурдан кубып, олимпиада итеп үткәрергә булалар. Теге абзый оештыру эшләрен үз өстенә ала. Авыл читендәге яланлыкта кәҗәләр сугышы өчен махсус мәйдан әзерли, аны киртәләр белән уратып ала. Керүне дә түләүле итә, тамаша карарга теләгән кеше фәлән хакка билет алып керергә тиеш була. Авылныкылар баштарак карышып маташсалар да, теге абзый: «Хәзер барыбыз да җитеш тормышта яшибез бит инде, бу әлеге бәйгенең бәясен генә күтәрәчәк. Килгән табыштан җиңүчеләргә дә өлеш чыгарырбыз», – дип сайрап торгач, килешәләр. Күрше авылларга да белдерү тарата бу, район гәзитенә дә хәбәр бирә.

Сирәк-мирәк кенә авылга килеп концерт куйган кәҗә тавышлы җырчылардан башканы белмәгән авыл халкы тамашага бик теләп җыела. Гомер эченә бер генә була торган нәрсәгә акчаларын да кызганып тормыйлар. Шыгрым тула мәйдан. Бу хәтле халыкны беренче тапкыр күргән кәҗәләр дә үз абруен белеп башларын текә тотып, тоякларын шакылдатып кына тора. Эстрада артистларының кайберсе шикеллерәк. Кәҗә хуҗалары да беренче тапкыр дөнья күләмендәге продюсер яки тренер кебек тоя. Кәҗә тренерлары.

Алыш башлана хәзер. Кәҗәләр чиксез ярсу белән бер-берсенә ташлана, мөгезләреннән очкын чәчрәп тора. Бер караганда үгезләргә дә охшап китәләр, икенче караганда Көнчыгыш сугыш осталарын хәтерләтәләр. Акробатка да, циркачка да, каскадерга да әверелеп алалар. Халык гөр килә. Дәртле авазлар, алкышлар, сызгырулар ишетелеп кенә тора. Яннарында төрле күрсәтмәләр биреп тренер хуҗалары йөгерешә. Киногa, фотога төшерүчеләр пыр тузыша. Чын-чынлап олимпиада, кыскасы.

Һәм, ниһаять, кәҗәләрнең берсе җиңеп чыга. Инде аны күтәреп чөяргә дип кенә торганда, кемдер кычкырып җибәрә:

– Гадел булмады, кагыйдәне бозды!

Аны кемнәрдер күтәреп ала, халык гөж килә. Ахыр чиктә кәҗәләрне тагын бер тапкыр көрәштерергә булалар. Кешеләр шатланып ризалаша. Аларга тамаша гына кирәк. Теге ярсу мизгелләр тагын бер тапкыр кабатлана. Кәҗәләр төрле стильләрне үзләштергән сугыш осталары шикелле ут уйната. Халык аяк тибеп кул чаба, кычкырыша, дәрт бирә. Бу юлы кәҗәләрнең икенчесе җиңеп чыга. Оештыручы абзый сизелер-сизелмәс кенә елмаеп куя да халык арасындагы берәүгә күз кыса. Тегесе шуны гына көткәндәй:

– Гадел булмады, кагыйдәне бозды! – дип кычкырып җибәрә. Аны башкалар күтәреп ала һәм мәйдан кабат шау-шуга урала. Кәҗәләрне яңадан көрәшкә чыгаралар. Халык шатлана. Кәҗәләр бер-берсеннән үч алырга ашкына. Тамаша дәвам итә. Бу юлы да икенче кәҗә җиңеп чыга. Бу юлы да теге тавыш кабатлана:

– Дөрес түгел, яңадан көрәшсеннәр!

Халык күтәреп ала, акчасын түләп кергән бит, аңа тамаша кирәк. Шул рәвешле кәҗәләрне тагын әллә ничә тапкыр көрәштерәләр. Кәҗә тәкәләренең генә түгел, янында бөтерелеп йөргән хуҗаларының да хәле бетә башлый. Ләкин көрәш бит ул! Кәҗә тәкәләренең кайсы батыр икәнен ачыклыйсы, муеннарына медаль тагасы килә. Кәҗә хуҗаларының дангаураласы, авылда гына түгел, бөтен тирә-якта мәшһүр булып күренәсе килә. Өстәвенә җиңүчегә ару гына суммада бүләк тә бар. Халыкка тамаша кирәк. Шулай булгач, беркем дә каршы килә алмый. «Җитте, туктатыгыз сугышны!» – дип әйтүче юк. Әйтсәң дә, ишетүче табылмый, ә табылса, үзеңне тукмап имгәтергә мөмкиннәр. Хәтта шулкадәр озакка сузылган тамаша ялкыта төшеп, аның мәгънәсезлеге ачыклана башлагач та, каршы килүче табылмый.

Ахыр чиктә ярсуларыннан күзләре тонган ике кәҗә үрә сикереп, бер-берсенә ташланалар да, күктә бәрелешеп, җиргә егылып төшәләр һәм беркадәр тартышып ятканнан соң мәңгелеккә тынып калалар. Хуҗалары пошаманга төшә. Оештыручы мыек астыннан гына елмаеп төркемгә күз кыса.

– Ничья! – дип кычкыра кемдер шуны гына көтеп торган кебек. – Берсе дә җиңмәде.

Аны башкалар күтәреп ала. Судьялар ярыш нәтиҗәсен игълан итә:

– Берсе дә җиңмәде!

Тамаша тәмам. Күңеле булган халык иплән кенә таралыша. Кәҗә тәкәләре медальсез, хуҗалары кәҗәсез, бүләксез һәм дансыз кала. Тамашага килгән халык бераз акчасын сала. Бары тик читтән кайткан оештыручы абзый гына канәгать елмаеп кулларын ышкып ала да, акча букчаларын күтәреп, машинасына атлый…

Нәрсәдә соң гыйллә? Эш бөтенләй дә синең кәҗә тәкәсе булуыңда түгел. Хәтта көч-гайрәтең ташып торуда да, затлылардан затлы мал булуыңда да түгел. Эш синең кеше, хәтта затлы маллар хуҗасы булуыңда да түгел. Эш синең хәл-күренешләргә хуҗа була белүеңдә. Вакыйгаларны үз кулына ала алган кеше барысын да учында тота.

Марат КӘБИРОВ

dreamstime.com

Кайтаваз

Микулайны яратып буламы?

Керәшеннәр турында фильм төшерәләр икән, дип ишеткәч, сөендем һәм аны зур кызыксыну белән көттем. «Гөргери кияүләре» кебек матур гына спектакльдән тыш, кино төшергәннәре юк иде бит әле. «Микулай» да шундыйрак кинодыр дип уйладым һәм бик кызык фильм карау нияте белән телевизор янына килеп утырдым. Әмма…

Беренчедән, фильмның жанрын күреп үк аптырашта калдым. Этнос дигәне аңлашыла, тик менә триллеры… Абау, керәшеннәр турында гомергә бер тапкыр фильм төшергәннәр, анысы да кот очарлыкмы? Безнең кавем турында елына 5–6 кино күрсәтәләр дип белерсең!..

Бераз гына эчтәлегенә тукталып үтим. Төп герой – Микулай хыялый тормышында ике мөһим бурыч белән яши. Беренчесе – өч игезәк баласының тууын көтү. Хатыны Начтук инде уналтынчы ае белән бара, тик әле һаман нарасыйларының дөньяга килергә исәбе юк. Хәер, Микулайның үзен дә әнисе карынында бер ел йөрткән… Икенчесе – һәр көн саен авыллары өстеннән очып китүче самолет өчен манара өстендәге сигнал утын кабызу. Учакны дөрләтеп җибәрү өчен мичкәдәге ягулык беткәч, аның хыялдагы тормышының асты өскә килә. Елганы ерып чыгып, ташландык гаражда трактор мае тапканнан соң көтмәгәндә генә никахсыз туган улы белән очраша чөнки.

Ә инде иске фотосурәттә катып калган бер тамчы кан аны чынбарлыкка кире кайтара. Чынбарлыкта бу авылда ул – берьялгызы. Игезәк балалар белән йөкле хатыны да, улы, әти-әнисе, авылдашлары – барысы да үткәндәге тормышыннан. Микулай авылда берүзе калгач, акылдан шашмас һәм телен югалтмас өчен, кеше зурлыгында курчаклар ясаган да шулар белән сөйләшеп йөри…

Дөрес, фильм әйбәт төшерелгән. Микулайны атаклы Виктор Сухоруковның уйнавы гына ни тора! Бекмамбетов фильмнарындагы кебек спецэффектлар картинага ниндидер матурлык, сихри төсмерләр өсти. Фәлсәфәле, әмма катлаулы, урыны-урыны белән аңлашылмый торган, сәер фильм. Монысы – бер хәл, керәшеннәрнең артта калган, аңгыра, азгын, айнымас, караңгы, пычрак кавем итеп сурәтләнүе күңелемә авыр тәэсир итте. Әйтик, фильм башында Микулай, идәннән пычрак алып, нәрсәдер мыгырдана-мыгырдана, аны йөкле хатынының корсагына сылый. Имеш, өшкереп, хәлен җиңеләйтә. Авыл халкының самолетның качлар белән бизәлгән манара өстендәге учак уты буенча юл табуына ышануы исә теләсә нәрсәгә табынучы надан аборигеннарны күз алдына китерә.

Фильмда күңелгә ятмаган нәрсәләр моның белән генә бетми әле. Микулай дуслары белән бишәүләп авыл фахишәсе – «мәхәббәткә өйрәтүче» Анфиса янына ничек йөргәннәре турында сөйли. Дөрес, бу күренешләр зәвык белән, матур төшерелгән, ләкин керәшен авыллары фахишәлеккә баткан икән, дигән фикер уятырга мөмкин.

Тагын бер күренеш. Көмешкәдән айнымас төп геройның күзенә Әфганстанда һәлак булган дуслары (алар – совет солдаты киеменнән) белән зиратка барулары күренә. Янәсе, Анфисаның каһәре аларның шул ерак илдә үлеп калуларына китергән. Ә Микулай үзе армиягә бармаган, чөнки балачактан энурез белән интеккән. Шуңа да исән калган. Бу урында авыз кырые белән генә елмаясы килсә дә, башка кимчелекләре җитмәгән, хет сәламәтрәк булса икән, дип уйлап куясың.

Инде килеп, фильмны караганда, Микулайның туганына өйләнгәнлеге аңлашыла. Шул сәбәпле өч баласы да зәгыйфь туып, өчесе өч айда бер-бер артлы үлеп киткән. Мондый никах фәндә инцест дип атала. Бу шакшылык та керәшеннәр турындагы тәүге фильмда күрсәтелә.

Кыскасы, Микулай мисалында авылның бетүен, ялгызлык фәлсәфәсен күтәргән фильм керәшеннәрнең тормыш-көнкүреше үзенчәлекләрен дә, эчке халәтен, матур, якты якларын да ачып бирә алмаган, минемчә. Киемнәре, бию-җырлары, өй эчендәге чигелгән кашагалар, бизәкле капкалары – барысы да безнеңчә, әлбәттә. Ләкин фильмның эчтәлеге, төп герое бик күп каршылыклы уйлар уята. Ә бит төп герой гадәти керәшен буларак кабул ителә.

Валентина СЕМЕНОВА

ӘБИЛӘР ДӘ ТАРТЫП АЛА

Илдар Мөхәммәтҗанов

Гыйбрәт

Хөрмәтле редакция! Сезгә язып, күңелемне бушатасым килде. Төрле язмышлар укыйм да, минеке төслесе булмас, дип уйлап куям. Кайчандыр яшь-яшь матур кыз булып кияүгә чыккан идем. Ул чакта ирем ташлар дип уйламадым да.

Әбит бик матур яши башладык. Әтием – Казанныкы, әнием Балык Бистәсеннән иде. Еш кына җәйге каникулга авылга кайтып йөрдем. Булачак иремне дә шунда очраттым. Рамил мине 15 яшемнән озатып йөрде. Бик хыялый иде ул. Учак ягып, җырлап утырган чакларыбыз да булды. Хәтта минем белән очрашуга килгәндә, әнисе пешергән пирогларга кадәр кыстырып чыгар иде. Ул ризыкның тәмлелеген белсәгез! Әле дә тәмнәре иренемдә тора.

Мин мәктәпне бетергән көнне Рамил миңа бәйләнә башлады. Барыбер үземнеке буласың бит инде, диде. Никахтан соң җитешербез әле, дидем. Әмма дус кызларым аның күрше авылга йөргәнен әйттеләр. Баксаң, мине клубтан өйгә озатып куйгач, рус авылына йөри икән. Ул чакта аның хыянәте пүчтәк тоелган иде. Аңлап бетермәгәнгәдер инде. Үзе дә яшермәде ул. «Сине яратып йөрим, ә ул кызлар янына кирәккә барам», – диде. Шул «кирәк» тормышының астын өскә китерде дә инде. 30 ел узгач…

Моннан биш ел элек ирем өйдән чыгып китте. Бер районга эшкә дип киткән иде. Шунда 72 яшьлек әбигә йортка кергән. Иремә – 59 яшь. Ирем әбекәйнең йортка керткән бишенче кешесе икән инде.

Без дүрт бала үстердек. Өчесе малай булгач, кыз сорап интектерде. Табиблар, тапма, дип торган килеш, ирем өчен бала алып кайттым. Инде үсеп буй җиттеләр. Алар каршында ничек оят икәнне белсәгез иде… Юкса бит талашып та яшәмәдек. Аның әти-әнисе өчен дә өзелеп тордым. Тәрбиям шундый минем. Үз әти-әниемә түгел, аныкына ярдәм итеп яшәдем. Минекеләр: «Кияү кайда, син шунда», – дип кенә торды. Үз йортыма барасы килгәндә дә, кода белән кодагыйны ташламагыз, дип торырлар иде. Шушы яшемә җитеп, үз өемдә бер кич куна алмадым. Хәзер әти белән әни исән түгел. Иремнекеләр дә вафат инде.

Үземнекеләрне ике киленебез чиратлап карады. Мин хәл белергә кайтып йөрдем. Аның каравы инсульт кичереп, җиде ел урында яткан каенанам миннән башка берәүгә дә кирәк булмады. Әле бит өйдә авыру бар дип эштән калып булмый. Тизрәк сменамны бетерәм дә өйгә йөгерәм. Кайчак, эштәге кызлар тыңлаганда, төш вакытында да кайтып килә идем. Әнинең асты юеш ятмасын, су эчәргә тилмермәсен дип чаптым. Бу эшләгән эшләремне искә дә төшермәс идем. Иремнең ташлап китүе бар җанымны айкады. Ничек ярамадым икән дим? Ул киткәч, гел үземне гаепләдем. Янәсе, игътибарым җитмәгән. Җитмәгәндер дә. Әнидән кала дүрт баланы ашатасы, эчертәсе, укытасы бар бит.

Беренче балам бик еш авырды. Үземнең дә хатам бардыр инде. Бала үстереп караган кешемени? Бронхит белән интекте. Кайларга гына йөртмәдек. Елның күп вакытын хастаханәдә уздыра идек. Кызымда аллергия булды. Аны саклап кына үстердем. Ул вакытта әллә борчулардан, әллә эш күп булудан ябыгып, 45 килога калдым.

Ирем гел йөреп эшләде. Хыянәт итәдер дип уйлап та карамадым. Мин дә бит төскә-биткә ямьсез түгел. Чәчләрем тәртиптә. Кул-тырнаклар каралган. Гәүдәм дә җыйнак, 50 килолы хатынмын. Хәзер менә уйлап утырам әле, әллә иремә тазарак кеше кирәк булган инде, дим. «Ир бирмәк – җан бирмәк», – дип тиккә генә әйтмиләр. Рамилне бер дә югалтасым килмәде. Чыгып киткәч, балалар белән яннарына бардык, теге әби белән дә сөйләштек. «Бөтен эшемне эшләп тора. Эшкә чыгарып җибәрмәскә иде», – диде.

Ирем исә берни эндәшми. Олы улыма гына кире кайтмаячагын әйткән икән. Ни өчен чыгып киткәнен дә аңлатмый. «Әниең белән башка яшәмим, аны ташламагыз», – дигән.

Ә теге карчык аякларын көчкә өстерәп йөрсә дә, авызында теше булмаса да, иремне яратам дип тора. Гарьләнеп, бик озак еладым. Әмма күңел белән аннан бизеп булмады. Биш ел буе кайтуын көттем. Дөрес, баштарак кайткалап йөрде. Кирәк-яракларын ташыды. Әкренләп киемнәрен алып чыгып китте. Иремне кире кайтарып булмасмы дип, әбиләргә дә бардым. Берсе, кайтачак, диде, икенчесе көтмәскә кушты.

Бу хәлләр сәламәтлегемне дә нык какшатты. Кан басымым күтәрелә башлады. Гел даруда гына торам хәзер. Нервларым нык какшады. Тынычландыра торган даруларсыз булмый. Әле ярый игелекле балалар үстергәнмен. Үземне генә калдырмыйлар. Гел яныма кайтып торалар. Кияүгә чык, диючеләр дә булды. Тик бу яшьтә чит гаиләгә ничек барып керәсең инде. Бергә төзегән ояң түгел бит.

Быел 58 яшь тулды. Ничек тынычланып, яңа тормыш башларга икән, дим? Баштарак иремне кайтыр, гафу үтенер дигән идем. Хәзер инде өметем өзелде. Ирләргә ышанма, Иделгә таянма икән! Балалар да, кире кертмибез, дип тора. Бу хәлләрне башкаларга сабак булсын дип яздым. Тормышта ниләр генә юк, әбиләр дә ирләрне тартып ала икән. Минем көнгә калмагыз. Сөйгәнем ятларда, алсу таң атканда, өзелә үзәгем, өзелә…

Гөлшат САБИРОВА.
Әлмәт

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Биектау муниципаль районы, Усад авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталы 16:16:172201) 02.05.2023 № 923000089-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Биектау районы, Тимофеевка авылы, Профсоюз урамы, 45 йорт (телефон: +7 (84365) 73-2-75), яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы хакимиятенең (https://vysokaya-gora.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 25 августында (10 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Биектау районы, Тимофеевка авылы, Профсоюз урамы, 45 йорт.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 7 августыннан 2023 елның 25 августына кадәр һәм 2023 елның 25 августыннан 2023 елның 28 сентябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Биектау муниципаль районы, Бөреле авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталы 16:16:230801) 02.05.2023 № 923000089-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Биектау районы, Бөреле җәнлек совхозы бистәсе, Интернационалист сугышчылар ур., 3Б й. (телефон: +7 (84365) 76-5-45), яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы хакимиятенең (https://vysokaya-gora.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 25 августында (14 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Биектау районы, Бөреле җәнлек совхозы бистәсе, Интернационалист сугышчылар ур., 3Б й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 7 августыннан 2023 елның 25 августына кадәр һәм 2023 елның 25 августыннан 2023 елның 28 сентябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Биектау муниципаль районы, Биектау авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталлары 16:16:083001, 16:16:083301) 02.05.2023 № 923000089-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Биектау муниципаль районы, Биектау авыл җирлеге, Юбилей урамы, 1А йорт, 1000 бүлмә (телефон: +7 (84365) 74-7-79), яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы хакимиятенең (https://vysokaya-gora.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 31 августында (10 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Биектау муниципаль районы, Биектау авыл җирлеге, Юбилей урамы, 1А йорт, 1000 бүлмә.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 10 августыннан 2023 елның 31 августына кадәр һәм 2023 елның 31 августыннан 2023 елның 6 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Яшел Үзән муниципаль районы, Олы Карагуҗа авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталлары 16:20:060101, 16:20:060103, 16:20:060104, 16:20:060105, 16:20:060106) 02.05.2023 № 923000089-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Яшел Үзән муниципаль районы, Олы Карагуҗа авылы, Күпер ур., 23 й., (телефон: +7 (84371) 2-80-29), яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Яшел Үзән муниципаль районы хакимиятенең (https://zelenodolsk.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 31 августында (14 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Яшел Үзән муниципаль районы, Олы Карагуҗа авылы, Күпер ур., 23 й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 10 августыннан 2023 елның 31 августына кадәр һәм 2023 елның 31 августыннан 2023 елның 6 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Яшел Үзән муниципаль районы, Осиново авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталы 16:20:080110) 06.03.2023 № 923000033-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Яшел Үзән районы, Осиново авылы, Җиңүнең 40 еллыгы урамы, 1 й. (телефон: 8 (84371) 6-85-18) яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Яшел Үзән муниципаль районы хакимиятенең (https:// zelenodolsk.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 1 сентябрендә (10 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Яшел Үзән районы, Осиново авылы, Җиңүнең 40 еллыгы урамы, 1 й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 11 августыннан 2023 елның 1 сентябренә кадәр һәм 2023 елның 1 сентябреннән 2023 елның 7 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Югары Ослан муниципаль районы, Түбән Ослан авыл җирлегендә урнашкан (кадастр кварталы 16:15:130108) күчемсез милек объектларына карата 02.05.2023 № 923000089-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Югары Ослан районы, Түбән Ослан авылы, Завод ур., 55 й. (телефон: 8-84379-30-5-44) яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Югары Ослан муниципаль районы хакимиятенең (https://verhniy-uslon.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 1 сентябрендә (14 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Югары Ослан районы, Түбән Ослан авылы, Завод ур., 55 й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 11 августыннан 2023 елның 1 сентябренә кадәр һәм 2023 елның 1 сентябреннән 2023 елның 7 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Мамадыш муниципаль районы, Сөн авыл җирлегендә (кадастр кварталы 16:26:030201) урнашкан күчемсез милек объектларына карата 02.05.2023 ел, № 923000089-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Мамадыш районы, Кече Сөн авылы, Яруллин ур., 7а й. (телефон: 8(85563)3-07-03) яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Мамадыш муниципаль районы хакимиятенең (http://mamadysh.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (кадастр учеты органының) (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 4 сентябрендә (10 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Мамадыш районы, Кече Сөн авылы, Яруллин ур., 7а й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 14 августыннан 2023 елның 4 сентябренә кадәр һәм 2023 елның 4 сентябреннән 2023 елның 10 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Питрәч муниципаль районы, Кощаково авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталы номеры 16:33:080301) 06.03.2023, № 923000033-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Питрәч районы, Кощаково авылы, Комсомол ур., 13 й. (телефон: (84367)40-1-81) яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Питрәч муниципаль районы хакимиятенең (https://pestreci.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 31 августында (09 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Питрәч районы, Кощаково авылы, Комсомол ур., 13 й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 9 августыннан 2023 елның 31 августына кадәр һәм 2023 елның 31 августыннан 2023 елның 5 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Яшел Үзән муниципаль районы, Осиново авыл җирлеге җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталы номеры 16:20:080105) 06.03.2023, № 923000033-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Яшел Үзән районы, Осиново авылы, Җиңүнең 40 еллыгы урамы, 1 й. (телефон: 8 (84371) 6-94-88) яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Яшел Үзән муниципаль районы хакимиятенең (https://zelenodolsk.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 31 августында (15 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Яшел Үзән районы, Осиново авылы, Җиңүнең 40 еллыгы урамы, 1 й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 9 августыннан 2023 елның 31 августына кадәр һәм 2023 елның 31 августыннан 2023 елның 5 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

Кушымта

Комплекслы кадастр эшләре башкарганда җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышын үткәрү турында хәбәрнамә

Түбәндәге территориядә: Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы, Биектау муниципаль районы, Семиозерка авыл җирлегендә урнашкан күчемсез милек объектларына карата (кадастр кварталы номерлары 16:16:211701, 16:16:212401 06.03.2023, № 923000033-ОК дәүләт контракты нигезендә комплекслы кадастр эшләре башкарыла.

Кызыксынулы барлык затларга территорияләрнең карта-планнары проектларын әзерләүнең тәмамлануы, алар белән түбәндәге адреслар буенча танышырга мөмкин булуы турында хәбәр итәбез: барып – килештерү комиссиясенең эш урыны адресы: Татарстан Республикасы, Биектау районы, Семиозерка авылы, Өске урам, 99А й. (телефон: +7 (84365) 3-29-63) яки Татарстан Республикасы Җир һәм мөлкәт мөнәсәбәтләре министрлыгының (https://mzio.tatarstan.ru);

Татарстан Республикасы Биектау муниципаль районы хакимиятенең (https://vysokaya-gora.tatarstan.ru);

Дәүләт теркәве, кадастр һәм картография федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсенең (https://rosreestr.tatarstan.ru.) «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге рәсми сайтларында.

Җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынын килештерү мәсьәләсе буенча килештерү комиссиясе утырышы 2023 елның 31 августында (11 сәгать 00 минутта башлана) түбәндәге адрес буенча үткәрелә: Татарстан Республикасы, Биектау районы, Семиозерка авылы, Өске урам, 99А й.

Чикләрнең урнашу урынын килештерүдә катнашу өчен, үзең белән шәхесне раслаучы документ, шулай ук тиешле җир кишәрлегенә хокукларны раслаучы документлар алып килергә кирәк.

Территориянең карта-планы проектындагы җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урынына карата нигезле каршы килүләрне килештерү комиссиясенә язмача 2023 елның 9 августыннан 2023 елның 31 августына кадәр һәм 2023 елның 31 августыннан 2023 елның 5 октябренә кадәр тапшырырга мөмкин.

Каршы килүләр «Дәүләт күчемсез милек кадастры турында» 24 июль, 2007 ел, № 221-ФЗ Федераль законның 42.10 статьясындагы 15 өлеше нигезендә рәсмиләштерелә. Тәфсилле мәгълүмат сайтта (https://mzio.tatarstan.ru) урнаштырылган.

Каршы килүләр булмаган очракта, җир кишәрлекләре чикләренең урнашу урыны килештерелгән булып санала.

УКУЧЫ СҮЗЕ

ЙӨРӘК ЯНА

Мин тумышым белән Буа районы Яңа Чәчкап авылыннан, укытучылар гаиләсеннән.

Заманында без мәктәптә һәр фәнне татар телендә укыган идек. Соңга таба татар теленнән кала башка фәннәр рус телендә алып барыла башлады. Бу БДИ кертелүгә бәйле иде. Имтиханнарны рус телендә бирергә кирәк бит. Шулай икәнен белеп торсам да, авылга кайткач, балалар яныннан үткәндә аларның рус телендә сөйләшүләрен ишетеп, башта шакката идем. Ә хәзер исә үзем дә сизмәстән күнә барам. Тик йөрәк яна. Нәрсә булыр икән безнең халкыбыз белән, телебез шулай бетәрме дип уйланам.

Үзем Буада, «АБВГДЕЙКа» балалар бакчасында тәрбияче булып эшлим. Минем төркемгә күпчелек бала катнаш гаиләдән йөри. Татар телен булдыра алган кадәр өйрәтергә, кулланырга тырышам. Күп кенә балалар әти-әниләренә «мама», «папа» дип эндәшәләр. Шулвакытларда, үзебезчә әни, әти дип әйтсәләр, йөрәккә ятышлы булыр иде, дип уйлап куям. Тик ата-анадан монысын таләп итә алмыйм инде. Әле исемә төште. Кызымны балалар бакчасына җибәргәч, беренче көнне үк ул мине «мама» дип кочаклап алды. Авызымны ачып, озак кына аңга килә алмый торуымны хәтерлим. Югыйсә балага туган телдә бишек җыры белән көйләп, кичләрен татарча әкиятләр укып, әнием, әтием, дәү әнием, дәү әтием дип әйтергә өйрәткән идек. Гаҗәп бит: шундый зур эшнең нәтиҗәсен юкка чыгару өчен, бер көн бакчага бару җитте. Әкрен-әкрен генә тәрҗемә итеп, кызыма һәр сүзнең нәрсә аңлатуын өйрәтеп бардым. Ул бакчада русча сөйләште, без өйдә – татарча. Инде кызым мәктәпне тәмамлады, татарчаны да, русчаны да, су урынына эчә. Гаиләдә барыбыз да татар телендә сөйләшәбез. Хаталар килеп чыкса, төзәтәбез.

Шуны әйтәсем килә: әни теле дип тикмәгә генә әйтелмәгән бит инде ул туган тел. Туган көннән башлап (карында чакта ук) баланы әни кеше тәрбияли, бөтен байлыгын балага җиткерә. Ә ул байлыкка телебез дә, йолаларыбыз, гореф-гадәтләребез, моңыбыз да керә.

Ләйлә ЛАТЫЙПОВА.
Буа

Ятимнәр читтә калмасын

«Талантлар җире» X Бөтенроссия балалар һәм яшүсмерләр иҗаты конкурсының төбәкара сайлап алу турында Татарстан, Башкортстан һәм Пермь краеннан ике йөзләп вәкил катнашты, алар 92 концерт номеры күрсәтте. Конкурсның беренче этабында Әлмәт, Чаллы, Казан зоналарында җиңүчеләр ачыкланды. Аларда җыр, бию һәм нәфис сүз номинацияләрендә 7–17 яшьлек балалар чыгыш ясады.

Жюрины Татарстанның атказанган сәнгать эшлеклесе, композитор Риф Гатауллин җитәкләде.

Конкурста җиңүчеләр сентябрь аенда Мәскәүдә көч сынашачаклар. Алар арасында Казаннан җырчылар Диләрә Фәсхиева, Зәринә Кәримова, шулай ук җыр һәм бию буенча күмәк номерлар белән чыгыш ясаучылар аерылып торды. Катнашучылар арасында Чистай, Азнакай, Сарман, Туймазы (Башкортстан) районнарыннан килгән балаларны күрү конкурсның киләчәктә киңрәк колач алачагына өмет тудыра.

Мәдәният һәм Яшьләр эшләре министрлыклары, «Транснефть-Прикамье» җәмгыяте, шулай ук иҗтимагый оешмалар, шул исәптән комсомол оешмалары белән берлектә үткәрелүче һәм яшь талантларга үсәргә этәргеч бирүче мондый чараларда катнашучыларны киләсе елларда барлык район-шәһәрләрдә дә булыр дип өметләнәбез. Финанс чыгымнарын дәүләт үз өстенә алуын исәпләгәндә, аз керемле гаиләләр, физик мөмкинлекләре чикле һәм ятим балалар да киләчәктә читтә калмас дип ышанабыз.

Хәким ГЫЙЛАҖЕВ.
Азнакай

ХИСЛӘР ӨЕРМӘСЕ БАСЫЛГАЧ

Миңа дөнья буйлап сибелгән татарның газиз балалары, аналары белән очрашу, аралашу бәхете насыйп булды бит әле! Ягъни III Бөтендөнья татар хатын-кызлары съездында Россиянең 54 төбәгеннән, 11 чит илдән килгән 500 делегат һәм шәрәфле кунаклар арасында мин дә бар идем.

Берәр чарада катнашып, шәхесләр белән очрашсам, вакыйгаларны кат-кат анализлыйм, нәтиҗә ясыйм, бәялим. Хисләр өермәсе басылып, фикерләр тәртипкә салынгач кына кулга каләм алам.

Өч көнлек программа җентекләп төзелгән иде. Съезд көннәрендә мин шундый нәтиҗәгә килдем: республикадан читтә яшәүче милләттәшләр телебез сафлыгы, халкыбыз киләчәге өчен бездән ныграк борчыла. Күренекле дин галиме Шиһабетдин Мәрҗани: «Өч әйбер диндә юк, әмма алар динне саклый: милли тел, милли кием һәм милли гореф-гадәт», – дигән. Димәк, «Ак калфак» та үз эшчәнлеге белән ислам динен саклауга саллы өлеш кертә дигән сүз бу.

Хатын-кызның төп бурычы – милләт киләчәге өчен сәламәт буын тәрбияләү һәм ана телен саклау. Съездда бу бурычларны тормышка ашыру юллары турында җитди фикер алышу булды. «Сөембикә» журналының 110 еллыгына багышланган тантаналы кичәдә катнашу үзе бер бәхет иде.

Икенче көнне «Бала-Сити», «АЛТАскул» шәхси мәктәпләренең эшчәнлеге белән таныштык. Аларның укыту-тәрбия алымнары махсус өйрәнүгә һәм куллануга лаек. Биредә бала, нинди милләттән булуына карамастан, чит телләр белән бергә татар телен дә өйрәнә. Дубайда җәйге лагерьлары бар. Кембридж, ЮНЕСКО мәктәпләре белән эшлиләр. КФУның база мәктәбе булып торалар. Укып бетергәч, бала халыкара институтларга керә ала. Тик сорау туа: беренчедән, бәяләр гади халык күтәрә алырлык түгел, икенчедән, ул уку йортын бетергән баланың ничәсе Татарстанга, татар милләтенә хезмәт итәр икән?! Тәкъдимем: алар тәҗрибәсен өйрәнеп һәм кулланып, дәүләт мәктәпләрен дә шул дәрәҗәгә күтәрү кирәк. Авыл мәктәбендә укып та, имтиханда 100 балл җыйган, дәрәҗәле конкурсларда җиңү яулаган күпме талантлы балаларыбыз бар. Менә алар чынлап та илнең төп көчләре булыр иде.

Ул көн фикер алышуларга бай булды. Гөлсем ханым Миңлебаева шәҗәрәләр төзү тәҗрибәсе белән уртаклашты. Киңәшләрен бирде, ярдәм тәкъдим итте. Татар гаиләсендә эшмәкәрлек темасы да бик кызыклы булды. Оренбург каласыннан килгән Альбина Әбсәләмова 1999 елдан гаиләләре белән эшмәкәрлектә. 3000нән артык нәселле мамык кәҗәләре бар. Балдак аша чыгарып була торган нәфис Оренбург шәлләре бәйләүче сәнәгать оешмасы Россиядә бүтән юк. Алар бәйләгән шәл хәтта космоста булып кайткан! Күпме кешене эшле иткән бу гаилә! 74 баланы шәл бәйләргә өйрәткәннәр инде.

Форсаттан файдаланып, «Татар кызы» бәйгесе җиңүчеләре белән дә таныштык. Менә кемнәр күтәрәчәк татар гаиләсе, татар халкы данын! Кызлар бу сәхнәгә менгәнче дә һәрьяклап сынала, осталыгын күрсәтү өчен эзләнә, өйрәнә бит.

Әминә МӨХӘММӘТҖАНОВА.
Балтач районы Шубан авылы

Синең хакта...

* * *

Син һәркемгә тансык,
шатлык кебек,
Җилкәнгә — җил,
тамчы — туфракка.
Ишетәмсең, сөйли җылы яңгыр
Синең хакта яшел яфракка?..

Күк күгәрчен менә синең юлга, —
Нурларыңның бардыр кирәге.
Ерак тавышыңнан сине эзләп,
Болытларга тия йөрәге!..

Йолдызларга сине күтәрәм мин,
Юллар ерам җилле буранда:
Иң беренче булып кулым бирәм,
Давыл күмсә дулкын-юрганга.

Синең хакта зәңгәр гөлләр сөйли,
Дулкынлатып яшел үзәнне;
Алтын кылдан күпер суза кояш
Күрер өчен синдәй гүзәлне!

Роберт ӘХМӘТҖАНОВ

Калфак – баш киеме ул

Хәзер калфакны күпләр бизәнү әйберенә саныйлар. Ялгышалар. Калфак ул – хатын-кызларның баш киеме. Ышанмасагыз, сүзлекләрдән карагыз. Мин бер дә иренеп тормадым. Карап, тикшереп чыктым.

Миңа 95 яшь. Үземә калфак кияргә туры килмәде, ә менә әнкәемнеке бар иде. Маңгай туры чигелгән, сәйләннәр белән бизәлгән иде. Ул аны өйдә, эшләгәндә кимәде, кайдадыр барасы булса, яулык эченнән, маңгай чәчен каплатып киеп куя торган иде. Шулай иткәч, әнием бөтенләй икенче кешегә әйләнә дә куя иде.

Калфак, чыннан да, хатын-кызны матур, нәзакәтле, инсафлы, тыйнак һәм җыйнак итеп күрсәтә. Һәрхәлдә, шулай исемдә калган.

Моннан берничә дистә ел элек «Зәңгәр шәл» спектаклендә абыстайлар аш мәҗлесенә барырга әзерләнгәндә, калфак киеп, өстеннән шәл-яулык ябынганнар иде. Ул спектакль хәзер дә бара бит. Анда кияләрме-юкмы икән бу баш киемен? Хәзер инде белеп бетермим. Булмаска да мөмкин.

Быел ураза бәйрәме көннәрендә «Мөнәҗәт әйтәм» дигән тапшыруда да хатын-кызлар калфак кимәгән иде, яулык бөркәнеп башкардылар. Хәзерге хатын-кызлар калфакны баш киеме итеп түгел, бизәнү әйбере итеп кулланалар шул, баш түбәсенә дә кадап куялар, колак кырыена да эләләр, кем ничек тели, шулай файдалана. Хәтта яулык өстенә дә кадап куйганнары бар. Төрле размерда, төрле формаларда үзләре. Бәләкәйләре дә, зурраклары да бар. Ләкин алай итеп кадап кую гына баш киеме булмый инде ул.

Үзгәртеп корабыз дигәч тә, бер читтән икенче читкә хәйран сикерәбез. Җиле хәтта милли киемнәребезгә дә кагыла.

Ихтирам белән, ДӘЛИЯ әбиегез.
Актаныш

Мәкерлек түгелме бу?

Һәр көнне иртән йокыдан торганда, сау-сәламәт булып яши алганыбыз өчен, Ходай Тәгаләбезгә рәхмәтле булып, хәерле хәбәрләр генә ишетеп яшәргә насыйп булса иде, дигән теләкләр белән яши башлыйбыз үзе. Әмма хәерлеләренә караганда хәерсезләрен дә һәр көнне диярлек ишетеп торабыз.

Төп сүзем Казанда салыначак Җәмигъ мәчете турында иде. Узган 2022 елда Идел буе Болгарында Ислам динен кабул итүгә 1100 ел тулуга багышлап уздырылган чараларга төрле җирләрдән күп санлы кунаклар килде. Казанда Җәмигъ мәчете салынасы урында, Казансу елгасы буенда Россия Хөкүмәте җитәкчесе урынбасары – якташыбыз Марат Хөснуллин катнашында мәчет нигезенең беренче ташын салдылар. Шунда, мәчетнең төзелеш эшләре күз күнә башланачак, дигән сүз әйтелде. Бер ел вакыт узып китсә дә, төзелеш эшләре башланганы күренми әле.

Соңгы вакытта төрле сүзләр ишетелә башлады. Казанның Җәмигъ мәчетен төзү өчен үзәктән читтәрәк булган урыннар тәкъдим ителә икән, янәсе. Казанның иң зур данлыклы мәчете булгач, аның урыны шәһәр читендә була алмый бит инде. Имеш, имзалар җыеп, каршылык күрсәтүчеләр бар, ди. Инде Россия Хөкүмәте җитәкчелеге белән бергәләшеп кабул ителгән карарны үзгәртә алмаслар дип өметләнергә кирәктер. «Халык фикере» дигән сүз ул бездә кемнәрнеңдер үзләренә кирәк булган проблемаларны чишү өчен генә кулланыла дип аңларга кирәктер. Гадел булмаган, «халык фикере» дигән мәкерлекләр белән башкарылган гамәлләр булдырылмыйча яшәүләр насыйп булсын иде дигән теләктә калыйк.

Рәфкать ИБРАҺИМ.
Казан

УКЫТУЧЫ ШУНДЫЙ БУЛА

Сүзем актив тормыш рәвеше алып баручы, эзләнүчән, ачык йөзле, районда гына түгел, хәтта Россия күләмендә дә зур уңышларга ирешеп, бик күп бүләкләр алган, чын күңеленнән мөгаллимә эшенә бирелгән Байлар Сабасы кызы Розалия Мөхәммәдиева турында.

Әүхәди белән Маһитап гаиләсендә унынчы бала булып якты дөньяга аваз сала ул. Малай көтсәләр дә, бик яраталар бу төпчекне, кадерләп кенә үстерәләр. Яшьтән мөгаллимә эшенә гашыйк булып үсә кыз, чөнки әнисенең сеңлесе, атказанган укытучы Маһирә Хан кызы кунак булып килгәндә, кечкенә Розалияне бу һөнәргә гашыйк итә. Беренче сыйныфтан ук тырышып укый кыз, мәктәп эшләрендә актив катнаша. Башлангыч белем биргән Роза Сверегина да бик булыша аңа. Розалия биология, химия, тарих фәннәрен аеруча яратып укый, күп кенә олимпиадаларда катнашып, җиңү яулый. Хәтта аҗаган уеннарында күп мәртәбәләр пневматик ату коралын иң тиз сүтеп җыючы да ул була.

Саба урта мәктәбен яхшы билгеләргә генә тәмамлагач, Казан дәүләт университетының биология-экология бүлегендә укый башлый. Кинәт әтисе вафат була. Ул, булышырга дип, әнисе янына кайта. Хуҗалык алып баруның бөтен авырлыгы кыз җилкәсенә төшә: урманнан утын да алып кайта, мал-туарга печән дә әзерли. Читтән торып укуын да дәвам итә. Саба районы партия комитетына секретарь булып эшкә урнаша. Районда оешкан «Ләйсән» агитбригадасы белән колхоз кырларында, клубларда чыгышлар ясый. Агитбригадалар арасында беренче урынны алгач, Вьетнамга юллама белән бүләкләнеп, ял итеп, дөнья күреп кайталар. Бөтенсоюз халык иҗаты фестивальләрендә катнашып, өч тапкыр лауреат исемен яулый, дипломант була, медальләр белән бүләкләнә.

Тырыш кешене кайда да тиз күреп алалар. Розалия дә райкомның идеология, оештыру бүлекләрендә эшли. Илдә ГКЧП булып, власть алмашынгач, югары уку йортын кызыл дипломга тәмамлаган Розалия Әүхәдиевна үзе укыган мәктәпкә укытучы булып күчә. Чирек гасыр эшләү дәверендә зур уңышларга ирешә ул. Ачык дәресләр, класстан тыш чаралар уздыра. Район, республика укытучылары каршында белем күтәрү курсларында чыгышлар ясый. Шул ук вакытта үзенең белемен күтәрү өстендә дә күп эшли. Күп еллар «Яшь эколог» түгәрәген җитәкли. Мәктәп янындагы бакчада орлыкчылык инспекциясе белән тәҗрибәләр ясый, укучылары белән Саба районының экологик чиста урманнарын, басуларын тикшереп, Мәскәү күргәзмәсендә алтын медальгә лаек була.

Аның авторлык методик эшләнмәләре республика методик басмаларында урын ала. 6700 укытучы арасында Россиянең 100 иң яхшы сыйныф җитәкчесе исемлегенә керә, «Хәзерге заман сыйныф җитәкчесе», Бөтенроссия грантлы укытучы, район гранты – «Иң яхшы биология фәне укытучысы» исеменә лаек була. Мөмкинлекләре чикләнгән балаларны да укытырга туры килә, алар өчен яңа технологияләрне кулланып, республика бәйгесендә «Иң яхшы дистанцион уку әсбабы әзерләүче» булып танылa. Россия буенча «Иҗади эшләүче укытучы – 2016» дипломына да ия була. КФУның, Татарстан укытучыларының Мактау тактасына, Саба урта мәктәбенең Мактау китабына кертелә. Укытучының эшен югары бәялиләр. Аның бүләкләре бихисап, санап бетерерлек кенә түгел. Арада Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгының «Мәгариф өлкәсендәге уңышлар өчен» медале, Россия Федерациясе Мәгърифәт министрлыгының Мактау грамотасы бар.

Кайда гына булса да, үз эшен белеп, яратып башкарган хезмәт ветеранының эш стажы – 47 ел. Лаеклы ялга чыккач та, ул өйдә кул кушырып утырмый, мәктәп музеена яңа сулыш өрә. Музей каршында эшләп килгән «Хәтер», «Туган якны өйрәнү» түгәрәгендәге хезмәтләре «Россия династияләре» конкурсында алдынгы урыннар яулый. Ул Бөтендөнья хатын-кызларының «Ак калфак» конгрессында да катнаша. Саба гимназиясендә балаларга да, өлкәннәргә дә гарәп графикасын өйрәтергә дә өлгерә.

Күп еллар Саба районының «Белем» җәмгыятен җитәкли һәм хәрби патриотик тәрбиягә зур игътибар бирә. Ике тапкыр Советлар Союзы Герое Михаил Девятаев белән очрашу үткәрә. Иҗат белән дә шөгыльләнә. Язган бәетләре «Саба җәүһәрләре» китабына кертелгән. Республика газеталарында да язмалары даими чыгып тора. Телевидениедә, «Болгар», «Күңел», «Дулкын» радиосы бәйгеләрендә җиңүләр яулый. Матур чәчәкләр үстерә, татар милли ризыкларын пешерергә бик оста. Үз көче белән йорт салдырып, хәерле, матур гомер кичерә. Туганнарының, якыннарының бик яраткан кешесе булып тормыш юлын дәвам итә. Без, бер буын вәкилләре буларак, аның белән бик горурланабыз.

Муса АБДУЛЛИН.
Байлар Сабасы

Елга кичкән кошлар кебек

Халык шагыйре, республиканың Габдулла Тукай исемендәге премиясе лауреаты Равил Фәйзуллинга 4 августта 80 яшь тулды. Кошларның Днепр уртасына кадәр очып җитә алучылары сирәк булган кебек, шагыйрьләр арасында да 80гә кадәр яшәүчеләр күп түгел. Иң элек спорт сөюе юбилярга озын гомерле булуына ярдәм итә торгандыр. Кулны кысып күрешүе генә ни тора! Ә инде «Фәйзуллин йөзүләре» – безнең якларда бөтенләй дә күрелмәгән хәл.

Равил Фәйзуллинны язучылар арасында иң кыюы дип тә санарга мөмкиндер әле. Бүгенге болгавыр чорда минем – либералның иҗатын, бик кыска итеп язу стилемне мактарга җөрьәт итүчеләр сирәк булыр.

Чын мәгънәсендә халык шагыйре Равил Абдрахман улына алга таба да иҗади уңышлар һәм нык сәламәтлек телим!

Локман ЗАКИРОВ.
Казан

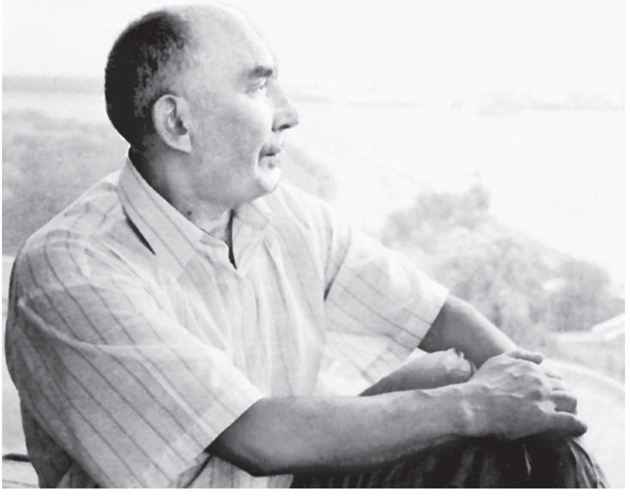
vk.com

«Ватаным Татарстан» газетасының махсус проекты Татарстанда яшәүче төрле милләтләрнең традицион уен кораллары белән таныштыра. Аның чираттагы чыгарылышын СОРНАЙга багышлыйбыз. Әлеге борынгы уен коралы төрки халыкларда киң таралыш алган. Бүген без аның татарларда таралган төре, үткәне, бүгенгесе һәм киләчәге турында сөйләшербез.

Милли аккорд

МАХСУС ПРОЕКТ

СОРНАЙ: ПРОБЛЕМА ҺӘМ ЧИШЕЛЕШ

Автор фотосы

Ринат ГЫЙЛӘҖЕВ 1983 елда ук оешкан «Сорнай» фольклор-этнографик ансамблен җитәкли. Безнең сәхифәнең төп герое булган уен коралын Татарстанда популярлаштыруга зур өлеш керткән кеше ул.

– Мин гомерем буе сорнайга рәхмәтле. Кайчандыр бу уен коралы турында берәү дә, хәтта үзем дә берни белми идем. 1970 нче еллар ахыры. Арчада эшләгән чагым. Шулай бервакыт Әгерҗегә барырга һәм Салагыш авылында яшәүче бер абзый белән танышырга насыйп булды. Ул миңа үзе ясаган сорнаен күрсәтте. Әле дә саклыйм мин аны. Ул чакта татарның өч уен коралы – курай, кубыз һәм тальяны бар иде. Сорнайның тавышын ишетеп, таң калдым. Яңгырап тора бит! Үзенә генә хас «йөзе» дә бар. Аны башкаларга ишетерәсе, популяр итәсе килде. Шулай итеп, «Сорнай» ансамбле оешып, бүгенгә кадәр бер генә тапкыр да сорнайдан башка чыгыш ясаганыбыз булмады, – дип хатирәләрен яңартты Ринат Гыйләҗев.

Ринат әфәнде милли музыка дөньясында бик күптәннән кайный. Хәер, аңа бар күңелен биреп хезмәт итә, дисәк, дөресрәк булыр. Шуңа да сорнайга һәм, гомумән, халык уен коралларына кагылышлы мәсьәләдә әйтер сүзе бар. Без аннан бу өлкәдәге **ПРОБЛЕМА**лар һәм аларның **ЧИШЕЛЕШ**е турында сораштык.

Беренчедән, **ДӘҮЛӘТ ЯРДӘМЕ**. «Электән – Таҗеддин Ялчыгол, Солтан Габәшиләр заманыннан бирле уен кораллары гел энтузиастлар кулында булды. Бүгенгә кадәр берни үзгәрмәде. Милли уен кораллары – халыкның йөзе. Аларны торгызу, популярлаштыру – гаять зур һәм катлаулы мәсьәлә. Ул министрлык, хөкүмәт, хәтта Рәис дәрәҗәсендә каралырга тиеш. Шуннан башка без берни дә эшли алмаячакбыз».

Икенчедән, **УКЫТУ СИСТЕМАСЫ**. «Барлык уку йортларын – музыка мәктәпләрен, көллиятләрне, консерватория һәм институтларны аякка бастырырга! Аларның программаларына үзгәрешләр кертергә кирәк. Халык уен коралларында уйнарга өйрәтү өчен кафедралар бар, тик аларда ни репертуар, ни методика, ни инструментлар юк».

Өченчедән, **ФӘН**. «Сорнай гына түгел, гомумән, бер генә уен коралы турында да сыйфатлы фәнни хезмәт юк. Кайчандыр Рәгъде Хәлитов язган җыентыкка карап утырып булмый бит инде. Шуннан соң уен коралларына кагылышлы бер генә дә фәнни хезмәт язылмаган. Беркемгә кирәкми, беркем дә шөгыльләнми».

Дүртенчедән, **ЯСАУ МЕТОДИКАСЫ**. «Без әлегә кадәр кем ничек булдыра ала, шулай ясаган уен коралларында уйныйбыз. Әмма сыйфатлы уен коралларын өй шартларында берничек тә ясап булмый. Монда дәүләт контроле кирәк. Музыка уен кораллары махсус фабрикаларда ясалырга тиеш. Татарга зур фабрика да кирәкми. Осталарыбыз уен коралларын сата алмый интегә... Әмма без барыбер сыйфатлы инструментларда уйнарга тиеш».

Бишенчедән, **УЙНАУ МЕТОДИКАСЫ**. «Ул бездә шулкадәр түбән дәрәҗәдә. Без әз генә «Әпипә» көен өйрәнсәк, менә мин уйный беләм, дип йөри башлыйбыз. 1934 елны Фәйзулла Туишев беренче тапкыр Россиякүләм зур, дәрәҗәле фестивальдә катнаша һәм дәрәҗәле өченче урынны ала. Шуннан бирле татарның милли уен коралларында уйнап, шундый дәрәҗәле фестивальләрдә, конкурсларда катнашып, урын яулаган бер генә татар кешесе дә юк. Моңа ничек хурланмыйсың ди?..»

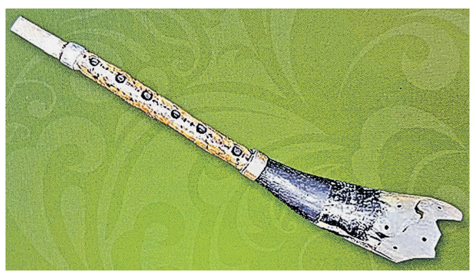

Әгерҗедән алып кайткан табылдык сорнай

Ә үсеп килүче буынга бу ни дәрәҗәдә кирәк тә алар халык уен кораллары белән ни дәрәҗәдә кызыксына соң?

– Нишләп кызыксынмасыннар? Ничек кенә әле!.. Без еш кына мәктәпләрдә чыгыш ясыйбыз. Кайчак уен коралларын ясау серләрен дә өйрәтәбез. Мастер-класстан соң арттан калмыйлар... Шулай бервакыт Бөгелмәдәге балалар йортында чыгыш ясарга туры килде. Шунда ук курай ясарга да өйрәттем. Икенче көнне бер малай яныма килеп, тимер кисәгеннән ясаган кураен сузды. Теләсә кайда тишемнәр ясап бетергән, тавыш чыкмый, ди... Елап җибәрә яздым шунда. Иң яхшы кураемны табып алып бүләк иттем. Хәзер балаларга башка нәрсәләр кызык, диләр. Ә мин аларны кызыксындыра белергә генә кирәк дип саныйм. Кемне өйрәтергә түгел, ә кем өйрәтә – менә шул турыда уйларга кирәк. Шәкертләрне өйрәткәнче, мөгаллимнәрне укытып чыгарасы иде, – дип җавап кайтарды Ринат Гыйләҗев.

Ринат әфәнде фикеренчә, сорнай – бик үзенчәлекле уен коралы, чөнки:
- ✓анда теләсә кемне уйнарга өйрәтеп була;
- ✓сорнайда салмак көйләрне дә, дәртлеләрне дә уйнап була, чөнки аны төрле тональлектә ясарга мөмкин;
- ✓хатын-кызлар сорнайда уйнарга ашкынып тормый, әмма алар бар. Бу очракта физик мөмкинлекләрдән бигрәк, этик ягы алга чыга. Сорнайда уйнаган вакытта бик күп көч кулланырга кирәк. Бераздан йөзең кып-кызыл булырга мөмкин. Хатын-кызларның барысы да моңа риза түгел, билгеле.

БЕЛГЕЧ СҮЗЕ

Геннадий МАКАРОВ,
сәнгать белеме кандидаты,
Татарстан Республикасының
атказанган сәнгать
эшлеклесе, Казан дәүләт
консерваториясе доценты

Сорнай татар халык иҗатында, урта гасыр татар язма әдәбияты үрнәкләрендә еш искә алына. Бу коралны исеме буенча гына күз алдына китерү шактый авыр. Чөнки сорнайларның берничә төре бар.

1 **Көтүче сорнае** Идел-Кама буенда яшәгән барлык халыкларга да билгеле. Аны саламнан, камыштан ясаганнар, озынлыгы 150–200 мм булган.

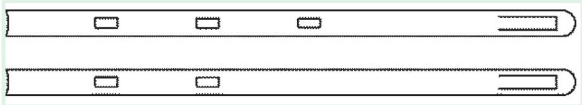

Камыштан ясалган примитив көтүче сорнае

2 **Көтүче мөгезе.** Бу корал төренең исеме аңлатуны таләп итә. Ул мөгез дип атала, чөнки сорнай көпшәсенә сыер мөгезе беркетелгән була. Аны гади кларнет (шалмей) дип тә әйтергә мөмкин. Бу сорнай төрен халыкта көтүче мөгезе дип тә, көтүче торбасы, көтүче быргысы дип тә атыйлар.

Сыер мөгезе беркетелгән сорнайда, ягъни көтүче мөгезендә, мәсәлән, 1950 нче елларга кадәр күп кенә авыл көтүчеләре уйнаган. Көтүчеләрнең сорнайда уйнавы иртә таңнан яңа хезмәт көне башлану өчен шартлы билге булып торган. Көтүчеләр, йорт хайваннарын көтүгә алып чыгу өчен, сорнайда махсус көй уйнаганнар. Көтүче мөгезенең күтәренке һәм көчле тавышлары тормышның шатлыгын символлаштырган.

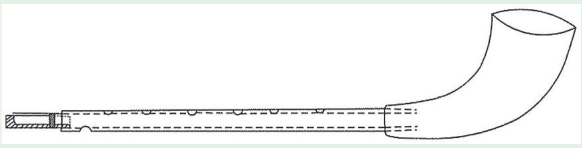

Көтүче быргысы

3 **Сорнай.** Бу төр – Көнчыгыш тынлы музыка сәнгате үрнәге. Ул – уйгур, үзбәк сорнайларына охшаш инструмент. Урта гасыр татар мәдәниятенең элитар катламы кулланган.

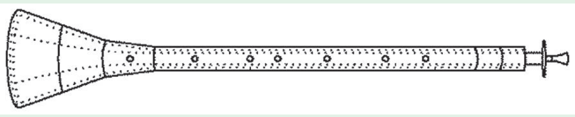

Урта гасыр татар элитар мәдәниятендә кулланылган классик сорнай

Сорнай хәрби-мәрасим оркестрларда, урта гасыр Идел буе төрки морзалары, ханнарның сарай ансамбльләрендә, шулай ук халык циркы, шамакайлар, аю йөртүчеләр тамашаларында кулланылган һәм гомуми Көнчыгыш традицияләренә бәйле булган. Урта гасырлардагы татарларның хәрби-музыкаль традицияләре турында «Казан тарихы»ның аноним авторы да яза. Ул 1552 елның октябрендә Казанны саклауның соңгы көннәрен болай сурәтли: «Кайвакыт давылбаз, нәккәр тавышлары, әргәннәр бакырганы, быргылар, сорнайлар чыелдаган авазлар ишетелә, алар Казан газыйларын, җауларын җыя, кала саклаучылар сугышка әзер булсын диеп сөрән сала...»

Сорнай турында шундый ук тасвирламалар башка күп кенә әсәрләрдә дә бар. Күрәсең, урта гасыр татар сорнае гомуми Көнчыгыш прототиплары белән бер үк булган. Бу корал традицияләре Яңа вакыт җитү белән кулланыштан төшә. Әмма бүгенгә хас тарихи ядкарьләргә игътибар көчәю чорында сорнай коралында уйнау тергезелергә мөмкин.

СОРНАЙ ЯСАУ ОСТАСЫ ТАҺИР ВӘЛИУЛЛИН:

«Әтинең йогынтысы булгандыр»

Инженер халык уен кораллары ясый аламы? Ала икән. Бүгенге әңгәмәдәшебез Таһир ВӘЛИУЛЛИН гомере буе Казан авиация институтында эшләгән. Һөнәри тормышының бер өлешен сорнай һәм башка уен коралларын ясауга да багышлаган. Сорнайны нигә «көйсез» диләр? Аны ясау катлаулымы? Без әнә шуларны сораштык.

:: Сорнайны кайчаннан бирле ясыйсыз?
– 1980 нче елларда, Ринат (Ринат Гыйләҗев. – **Авт.**) «Сорнай» ансамблен оештырып җибәргәч, миңа мөрәҗәгать итте. Мәскәүдән сорнай алып кайтып күрсәтте дә, шуны ясап кара, әле ди. Менә шул үрнәктә ясый башладым да инде. Аңа кадәр мин, Казан авиация институтының фәнни хезмәткәре буларак, махсус заказ буенча Казан музыка уен кораллары фабрикасында Вараксин гармунының техник мөмкинлекләрен өйрәндем. Ринат белән шунда танышкан идек.

:: Сорнай ясау технологиясен өйрәнү авыр булдымы?
– Сорнай өч өлештән тора. Мундштук (башкача сыбызгы өлеше. – **Авт.**), тишемле көпшә һәм мөгез. Соңгысы – натураль, ягъни сыер мөгезеннән ясала торган өлеш. Иң катлаулысы да шул. Мөгезне бик яхшылап эшкәртергә кирәк бит. Көпшәсе исә башка тынлы музыка уен коралларыннан бик аерылмый. Мундштук та, көпшә дә эбониттан ясала. Тагын бер мөһим һәм катлаулы өлеше – тавыш ярысын ясау. Техник яктан сорнай ясауның бернәрсәсе юк ул үзе. Төзелеше гади. Ләкин ясадым да бетте түгел. Бик күп вакыт дөрес тавыш чыгаруга китә.

:: Аңлавымча, сорнайны өй шартларында гына ясап булмый?
– Булмый, әлбәттә. Сорнайны ясаганда, күп эшләр кыру (токарь) станогында эшләнә. Моннан тыш, ул – бик тузанлы, пычрак эш. Мөгез эшкәртү генә дә ни тора.

:: Сорнай ясау өчен музыкаль белемле булу шартмы?
– Музыкаль ишетү, ягъни слух дигән нәрсә бар. Аны камилләштереп була дип саныйм мин. Һәрхәлдә, үзем эшләгән саен шомардым, тавышын тыңлый-тыңлый, ничек кирәк икәнен өйрәндем.

:: Әлеге уен коралын ясау өчен күпме вакыт кирәк?
– Дөресен әйтәм: беркайчан да санап караганым булмады. Гомумән, уен кораллары ясау беркайчан да төп эшем булмады, шөгыль буларак кына карадым. Вакыт булган саен 1–2 сәгать утырып ала идем. Әмма, әйткәнемчә, тавыш чыгару шактый күп вакытны ала. Бер генә детальне дөрес эшләмәсәң дә, яңадан башларга кирәк. Ул яктан бик «көйсез» инструмент.

:: Ягъни музыка уен коралларын ниндидер табыш алу өчен ясамадыгыз?
– Юк. Кереме булсын өчен, аның белән даими шөгыльләнергә кирәк. Мин күбесенчә Ринатның ансамбле өчен эшләдем аларны. Ара-тирә генә башка музыкантларга да ясап бирдем. Бераз төзәткәләп җибәрү өчен дә киләләр иде. Сорнай һәм, гомумән, уен кораллары ясау үземә кызык булды.

:: Моңа әтиегезнең күренекле композитор булуы да (сүз Хөснул Вәлиуллин турында) йогынты ясамадымы икән?
– Бәлки. Әмма кечкенә чакта миңа музыка дөньясы бөтенләй кызык түгел иде. Кечкенәдән машиналар, ниндидер детальләр янында йөрдем. Мәктәптә укыганда модельләштерү түгәрәгенә йөрдем. Ягъни кайчан да булса музыка өлкәсендә эшләрмен дип уйламый идем.

:: Ничек уйлыйсыз, сорнай ни дәрәҗәдә популяр?
– Нәрсә дип җавап бирим икән? Мин инде ике еллап ныклап торып сорнай ясамыйм. Әмма ясаган вакытта да сораучылар шулкадәр күп иде дип әйтә алмыйм. Бүген Татарстанда сорнай ясаучы осталар башка юк дип беләм. Һәрхәлдә, үземнең ишеткәнем юк. Нәтиҗәне менә шуннан чыгарырга була инде...

Бу – кызык!

- Күренекле галим Шиһабетдин Мәрҗани «Сор», ягъни «soure», «саури» сүзен «мөгез» дип тәрҗемә итә. «Най» камыш, көпшә дигәнне аңлата. Халык арасында «сорнай» сүзе «сер-най», ягъни серләшү, күңел сере мәгънәсендә дә очрый.
- Коръәндә «сур» сүзе уен коралы буларак язылган. Кыямәт көне алдыннан Исрафил фәрештә «сур», ягъни мөгезгә өрер, диелгән.
- Татар халкында сорнай көтүчеләр тарафыннан кулланылган.
- Күпчелек очракта ул терлек мөгезеннән ясалган.
- Сорнай тавышының матур яңгырашы, тембры сыбызгы өлешен дөрес итеп ясаудан тора.
- «Сорнай» сүзе татарлар яшәгән күп төбәкләрдә очрый. Кайбер очракларда икенче уен коралларына карата да әйтелә. Әйтик, «сыздыр әйдә сырнаеңны», дип Курган якларында гармунга әйтәләр.

O'ZBEKISTON
Pochta
2006
Surnay
Doira
290-00

Үзбәкстан маркасындагы сорнай һәм дәф сурәте, 2006 ел

Лилия ГЫЙМАЗОВА әзерләде

Баш мөхәррир –
САБИРОВА Гөлнара Ильяс кызы
Газетаны оештыручылар:
ТАТАРСТАН ДӘҮЛӘТ СОВЕТЫ, МИНИСТРЛАР КАБИНЕТЫ,
РЕДАКЦИЯНЕҢ ХЕЗМӘТ КОЛЛЕКТИВЫ
Газета Татарстан Республикасы Информация һәм матбугат министрлыгында 1995 елның 21 июнендә теркәлгән.
Теркәү таныклыгының номеры – 430.
Газета матбугат чараларының үзәк каталогына кертелгән.
Тираж – 5129 данә
Гомуми тираж – 14057 данә
Газетага сертификат бирелде Заказ 312

РЕДАКЦИЯ ҺӘМ НӘШЕР АДРЕСЫ
420097, Казан, Академия ур., 2 й.
«Ватаным Татарстан» газетасы редакциясе.
www.vatantat.ru
info@vatantat.ru, vatantat@list.ru, vtreklama@mail.ru
89179270040
Индекс П2409 (гадәти сан – атнага дүрт тапкыр чыга)
П2448 (гадәти сан, пенсионерлар өчен)
П2449 (гадәти сан, оешмалар өчен)
П2435 (җомга саны)

ТЕЛЕФОННАР
222-09-70 – кабул итү бүлмәсе
222-09-67 – баш мөхәррирнең беренче урынбасары
222-09-73, 222-09-69, 222-09-65 – баш мөхәррир урынбасарлары
222-09-68 – авыл хуҗалыгы, фән һәм мәгариф
222-09-67 – дин, сәламәтлек
222-09-64 – әдәбият, сайт
222-09-66 – сәясәт, тәрҗемә, оператор, хатлар һәм социаль мәсьәләләр
222-09-65 – реклама бүлеге
222-09-72 – бухгалтерия
222-09-73 – компьютер үзәге
221-18-99 – газета килмәсә яки соңарып килсә

Оригинал макет **Jahat™** программалар пакеты ярдәмендә әзерләнде. Мәкалә авторларының фикерләре редакция фикере белән туры килмәскә мөмкин. Хатлар, кульязмалар, рәсемнәр рецензияләнми һәм кире кайтарылмый.
R тамгасы куелган язмалар реклама буларак тәкъдим ителә.
N тамгасы куелган язмалар килешү нигезендә басыла.

Күчереп бастыру өчен редакциядән язмача рөхсәт алу шарт.

График буенча бу санга 20 сәгатьтә кул куелырга тиеш.
Кул куелды – 20 сәгатьтә.
Ваклап сату бәясе килешү буенча.
Газета «ТАТМЕДИА» АҖ филиалы «Идел-Пресс» полиграфия-нәшрият комплексында басылып чыкты **(420066, Казан шәһәре, Декабристлар ур., 2й.).**
16+